

UiO : **Det juridiske fakultet**

Trygdeeksport og Brexit

Eksport av norske trygdeytelser til andre EØS-land og til land som melder seg ut av EØS

Kandidatnummer: 762

Leveringsfrist: 25.11.2017

Antall ord: 15 035

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
2	EKSPORT AV FOLKETRYGDENS YTELSER INNENFOR EØS ETTER GJELDENE RETT	3
2.1	Trygdeforordningen (forordning nr. 883/2004).....	3
2.1.1	Artikkel 7.....	3
2.1.2	Personer med krav på en ytelse	4
2.1.3	Forbud mot eksporthindre	4
2.1.4	Ytelser som kan eksporteres	4
2.1.5	Unntak i forordningen	6
2.2	Norske trygdeytelser	6
2.2.1	Innledning	6
2.2.2	Korttidsytelser	7
2.2.3	Langtidsytelser.....	14
2.3	Oppsummering av gjeldende rett	18
3	EKSPORT AV FOLKETRYGDENS YTELSER TIL ET LAND SOM MELDER SEG UT AV EU OG EØS.....	19
3.1	Utmelding av EU og EØS	19
3.2	Mulige grunnlag for vern av trygderettigheter.....	21
3.2.1	Trygdeforordningen.....	21
3.2.2	Grunnloven	22
3.2.3	Den europeiske menneskerettskonvensjonen	26
3.3	Personer som mottar norske trygdeytelser forut for utmeldingen.....	30
3.3.1	Den aktuelle situasjonen	30
3.3.2	Korttidsytelser	31
3.3.3	Langtidsytelser.....	31
3.4	Personer som ikke mottar norske trygdeytelser forut for utmeldingen.....	32
3.4.1	Den aktuelle situasjonen	32
3.4.2	Korttidsytelser	33
3.4.3	Langtidsytelser.....	33
3.5	En region erklærer selvstendighet.....	34
3.5.1	Selvstendighet fra medlemsstater	34
3.5.2	Ensidig uavhengighetserklæring.....	34
3.5.3	Internasjonalt anerkjent selvstendighet	35
3.6	Oppsummering av trygderettigheters vern ved utmelding av EU/EØS	35

4	AVSLUTNING	37
	LITTERATURLISTE	39

1 Innledning

Gjennom EØS-avtalen har Norge blitt del av EUs indre marked. Det indre markedet bygger på fire friheter, heriblant fri bevegelse av arbeidskraft. Dette innebærer at enhver forskjellsbehandling på bakgrunn av statsborgerskap er forbudt når det gjelder sysselsetting, lønn og andre arbeidsvilkår.¹ For å gjennomføre den frie bevegelsen av arbeidskraft, er det bestemt at trygdeordningene i de berørte landene skal koordineres.² På den måten skal en arbeidstaker som benytter seg av retten til å flytte mellom EØS-landene alltid være dekket av ett lands trygdeordning, og heller ikke risikere å tape rettigheter opptjent i et eller flere land.

Koordinering innebærer ikke at det blir dannet en felleseuropeisk trygdeordning. Landene beholder sine nasjonale trygdeforordninger, og kan som utgangspunkt selv bestemme hva slags ytelser de skal tilby og hvilke vilkår som skal settes for å få ytelsene.

Nærmere regler om koordinering av trygdeordninger er gitt i forordningen nr. 883/2004, eller trygdeforordningen.³ Blant reglene i forordningen finner man bestemmelsen som gir rett til å eksportere trygdeytelser mellom EØS-landene. Det innebærer at en person som mottar en norsk trygdeytelse, som utgangspunkt kan ta denne ytelsen med seg til et hvilket som helst annet land innenfor EØS.

Trygdeforordningen er inntatt i EØS-avtalens vedlegg VI, og inkorporert i norsk rett gjennom forskrift⁴. Ved eventuell motstrid mellom forordningens regler og nyere norsk lov, skal forordningens regler gå foran.⁵ Dersom det følger av norsk lov at en trygdeytelse ikke kan eksporteres ut av landet, kan et slikt eksportforbud bli fraveket i EØS-relaterte tilfeller.

29. mars 2017 aktiverte Storbritannia artikkel 50 i Traktaten om Den europeiske union. Med dette startet Storbritannia den formelle delen av prosessen med å melde seg ut av EU. I skrivende stund er fortsatt lite avklart rundt Storbritannias fremtidige forhold til EU, men det virker sannsynlig at den britiske uttrede av EU, Brexit, vil få konsekvenser for den frie bevegelsen til og fra landet. Dette vil igjen kunne få konsekvenser for muligheten til å eksportere norske trygdeytelser til Storbritannia.

---

¹ EØS-avtalen art. 28 (2).

² EØS-avtalen art. 29.

³ Det er i tillegg gitt en forordning nr. 987/2009 som hovedsakelig har regler om den praktiske gjennomføringen av koordineringen. Jeg kommer ikke til å gå nærmere inn på denne forordningen.

⁴ Forskrift 22. juni 2012 nr. 585.

⁵ EØS-loven § 2.

Temaet for oppgaven er eksportabilitet, i betydningen muligheten for å motta trygdeytelser fra ett EØS-lands trygdeordning i et annet EØS-land. Jeg vil fokusere på muligheten for å eksportere norske trygdeytelser ut av landet, sett fra trygdemottakerens perspektiv. Oppgaven begrenses til selve eksportabiliteten av ulike ytelser. Jeg vil derfor ikke gå inn på en eventuell adgang til å justere ytelsene etter kostnadsnivået i de landene som ytelsene eksporteres til⁶, eller en eventuell adgang til å sette vilkår om forutgående arbeids- eller botid i landet for å få rett til en ytelse⁷.

I del 2 vil jeg gjennomgå gjeldende rett med hensyn til trygdeeksport. Under punkt 2.1 går jeg gjennom trygdeforordningens hovedregel om eksport, før jeg i punkt 2.2 går inn på noen særlig sentrale norske trygdeytelser og regler av betydning for eksporten av disse. I del 3 vil jeg forsøke å besvare hvordan eksporten av norske trygdeytelser vil bli påvirket dersom et land melder seg ut av EØS, og hvilket vern trygdemottakerne har i en slik situasjon etter trygdeforordningen, Grunnloven og Den europeiske menneskerettskonvensjonen.

---

⁶ Les om kostnadsjustering i Sriragulan (2015).

⁷ Danmark innførte i 2010 et krav om at innflyttere måtte ha arbeidet eller bodd i landet i to år før de kunne få rett til barnetrygd ("børnecheck"). EU-kommisjonen fant at et slikt krav var i strid med EU-retten (Hatland 2015 s. 136).

2 Eksport av folketrygdens ytelser innenfor EØS etter gjeldende rett

2.1 Trygdeforordningen (forordning nr. 883/2004)

2.1.1 Artikkel 7

Et av de grunnleggende prinsippene bak koordineringsreglene er eksportabilitetsprinsippet, som innebærer at et land ikke kan nekte å utbetale en opptjent ytelse dersom mottakeren flytter til et annet land.⁸ Prinsippet gir en relativt vid adgang til å eksportere en trygdeytelse fra et EØS-land til et annet. Man skal derfor ikke behøve å frykte at man vil miste en opptjent ytelse dersom man flytter til et annet land innenfor EØS.

I Traktaten om Den europeiske unions virkemåte (TEUV) artikkel 48 er det fastslått at det skal innføres en ordning for å muliggjøre ”betaling af ydelser til personer, der bor inden for medlemsstaternes områder”. En slik ordning skal være med til å sikre gjennomføringen av den frie bevegelighet av arbeidstakere. Siden eksportabilitetsprinsippet dermed er traktatfestet, er det ikke tilstrekkelig å endre trygdeforordningen. For å avskaffe retten til eksport av trygdeytelser må traktaten endres, noe som er langt vanskeligere enn å endre en forordning.⁹

I forordning nr. 883/2004 er eksportabilitetsprinsippet kommet til uttrykk gjennom artikkel 7. Artikkel 7 lyder som følgende:

”Medmindre andet er fastsat i denne forordning, må kontantydelse, som en person har krav på efter lovgivningen i en eller flere medlemsstater eller efter denne forordning, ikke nedsættes, ændres, stilles i bero, inddrages eller beslaglægges med den begrundelse, at den pågældende eller dennes familiemedlemmer er bosat i en anden medlemsstat end den, hvor den institution, som det påhviler at utrede ydelsen, er beliggende.”¹⁰

---

⁸ Eksportabilitetsprinsippet er et av de fire hovedprinsippene for koordinering. De tre andre er likebehandlingsprinsippet (verner borgere fra andre medlemsland mot direkte eller indirekte diskriminering), sammenleggingsprinsippet (opptjening fra et medlemsland kan legges sammen med tilsvarende opptjening fra andre medlemsland) og pro rata temporis-prinsippet (ansvaret for å betale pensjon til en person som har arbeidet i to eller flere medlemsland, skal deles forholdsmessig mellom de involverte landene).

⁹ Paju (2016) s. 40-41.

¹⁰ En offisiell norsk versjon av forordningen foreligger ikke i skrivende stund.

2.1.2 Personer med krav på en ytelse

Trygdeforordningen gjelder for statsborgere i EU/EØS-land, statsløse og flyktninger som er eller har vært trygdemedlemmer i et eller flere av disse landene, samt disse personenes familiemedlemmer og etterlatte.¹¹

Rett til å eksportere en ytelse fra et bestemt land fordrer at man har et krav på ytelsen fra nettopp dette landet. Et slikt krav oppstår kun dersom personen har vært medlem av trygdeordningen i landet.¹² Vedkommende må også oppfylle øvrige vilkår for å motta ytelsen.

2.1.3 Forbud mot eksporthindre

At en ytelse ikke kan nedsettes osv. innebærer at statene ikke kan legge slike hindringer i veien for eksport av en ytelse. Å nekte å utbetale ytelsen vil være en slik hindring. Et eksporthindre vil være i strid med artikkel 7 dersom det diskriminerer på bakgrunn av at man er bosatt i et annet EØS-land (”i en anden medlemsstat”). Ordlyden stenger ikke for diskriminering på bakgrunn av at trygdemottakeren har flyttet til et ikke-EØS-land. En tysker med krav på alderspensjon fra Norge, kan derfor ikke påberope seg artikkel 7 dersom vedkommende har flyttet til et tredjeland utenfor EØS. Slike tilfeller kan være regulert av bilaterale trygdeavtaler.

Ytelser som gis for å kompensere for et særlig høyt kostnadsnivå i ytelseslandet, som tillegg til unge uføre, kan bli nektet eksportert i tråd med forordningen. Slike unntak fra eksportbestemmelsen kan begrunnes med at de ikke forskjellsbehandler på bakgrunn av bosted, men på bakgrunn av økonomiske behov. Disse ytelsene er særskilt unntatt fra forordningens anvendelsesområde, se under punkt 2.1.4.

2.1.4 Ytelser som kan eksporteres

Av bestemmelsen selv følger det at kun kontantytelser kan eksporteres. Dette medfører at mottakernes rett til eksport av ytelser ikke omfatter naturalytelser. Som utgangspunkt er utbetalinger i kontanter omfattet av eksportprinsippet, mens ytelser i form av varer og tjenester ikke er det.¹³ EU-domstolen har likevel kommet frem at en ytelse i form av kontanter som

---

¹¹ Forordning nr. 883/2004 art. 2.

¹² Hovedregelen etter forordningen art. 11(3) bokstav a er at arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende er medlemmer i landet der de arbeider eller driver sin virksomhet. Ikke-yrkesaktive er medlemmer i landet der de er bosatt, jf. bokstav e.

¹³ På bakgrunn av dette ble det i NOU 2011:7 Velferd og migrasjon punkt 14.3.1 foreslått å satse på tjenester fremfor kontantytelser for å minske trygdeeksport til EØS-området. Det ble her bl.a. uttalt at ”[k]ontantstøtte og barnetrygd kan eksporteres innenfor EØS, barnehagene kan det ikke”.

skal dekke konkrete utgifter, kan anses som en naturalytelse.¹⁴ Mottakeren av en ytelse som anses som en kontantytelse etter forordningen vil ha langt større frihet til å bruke pengene etter eget forgodtbefinnende, enn det mottakeren av en ytelse til å dekke en konkret utgift har. En ytelse som går til å dekke en særlig behandling for å komme tilbake i arbeid kan da unntas fra eksport, mens en generell sykdoms- eller uførhetsytelse som kommer i stedet for en vanlig arbeidsinntekt, vil være eksportabel. For statene vil det normalt være en fordel dersom en ytelse anses som en naturalytelse, mens dette for den enkelte trygdemottaker som regel vil være en ulempe.

Videre gjelder eksportbestemmelsen i artikkel 7 kun for ytelser som anses som trygdeytelser etter forordningen. Forordningen omfatter kun ytelser regulert av de nasjonale trygdeordningene, det vil si at ordninger basert på private avtaler ikke omfattes av forordningen, jf. artikkel 1 bokstav 1.¹⁵ Etter artikkel 9 i forordningen skal medlemslandene meddele hvilke av de nasjonale trygdeytelsene som er omfattet. Er en ytelse først meddelt og oppført som trygdeytelse, anses dette i seg selv som bevis for at ytelsen er en trygdeytelse.¹⁶ Selv om en ytelse ikke er blitt oppført som trygdeytelse, har EU-domstolen likevel vurdert om en ytelse skal anses som trygdeytelse etter forordningen.¹⁷ Domstolen ser da på hva som er ytelsens formål og på vilkårene for å tilkjent ytelsen. Hvordan ytelsen er blitt klassifisert nasjonalt er uten betydning for denne vurderingen.¹⁸

En trygdeytelse etter forordningen må falle inn under et av ”risikoområdene” som er listet opp i artikkel 3(1), blant annet alderdom, uførhet, sykdom og arbeidsløshet, som behandles under punkt 2.2. Det følger av EU-domstolens rettspraksis at listen er uttømmende.¹⁹ Faller ytelsen ikke inn under en av kategoriene, er den ikke omfattet av forordningen. Men EU-domstolen har i noen tilfeller strukket ordlyden slik at ytelser som ikke umiddelbart passer inn under noen av kategoriene, likevel blir inkludert.²⁰

Trygdeytelser må avgrenses mot sosialhjelp, som eksplisitt er unntatt fra koordinering etter artikkel 3(5). Begrepet sosialhjelp er ikke nærmere definert i trygdeforordningen, men slike

---

¹⁴ Sak C-160/96 Molenaar avs. 31: ”[B]egrebet »naturalydelse« ikke udelukker ydelser, der består af penge, som udbetales af den forpligtede institution, særligt i form af overtagelse eller godtgørelse af udgifter, og at begrebet »kontantydelse« væsentligst er beregnet på at skaffe en syg arbejdstager kompensation for løntab.”

¹⁵ Ulovfestede supplerende pensjonsordninger er ikke omfattet av forordningen, men det er gitt et eget direktiv om disse ordningene (direktiv 98/49/EF). Se nærmere om dette i Moen og Bogstad (2015).

¹⁶ Sak 35/77 Beerens premiss 9.

¹⁷ Bl.a. sak 39/74 Costa, sak 139/82 Piscitello og sak C-45/90 Paletta.

¹⁸ Sak C-78/91 Hughes.

¹⁹ Jf. bl.a. sak C-25/95 Otte premiss 22.

²⁰ Se sak C-160/96 Molenaar og sak C-215/99 Jauch, der pleieytelser ble ansett som ytelser ved sykdom.

ytelser er som regel ment å sikre mottakeren et eksistensminimum. EU-domstolen har lagt til grunn at en ytelse som gis til alle som oppfyller de materielle vilkårene, uten noen form for individuell, skjønnsmessig behovsprøving, anses som en trygdeytelse.²¹

Noen ytelser inneholder trekk fra både trygdeytelser og sosialhjelp, de kan for eksempel sikre et eksistensminimum og være en rettighet for alle som oppfyller lovens vilkår. Etter trygdeforordningens artikkel 70 kan slike ytelser unntas fra eksport som ”særlige ikke-bidragspliktige kontantydelse”. For å anses som en slik ytelse stiller artikkel 70 punkt 2 opp flere vilkår. Ytelsen må enten ha til formål å supplere eller erstatte ytelsene som er omtalt i artikkel 3 punkt 1 og sikre et eksistensgrunnlag sett i forhold til den økonomiske og sosiale situasjonen i det aktuelle landet, eller å gi en spesiell beskyttelse for handikappede i tilknytning til deres sosiale miljø i medlemsstaten. Videre kan finansiering av ytelsen kun komme fra obligatorisk beskatning til dekning av generelle offentlige utgifter (den kan med andre ord ikke finansieres av egne avgifter som er pålagt mottakerne).²² Til slutt skal ytelsen være oppført i forordningens vedlegg X. Selv om en ytelse er oppført i vedlegget, kan domstolene likevel teste om ytelsen oppfyller de øvrige vilkårene i artikkel 70.²³ Og selv om ytelsen oppfyller vilkårene, kan eksportnekt likevel bli ansett å være i strid med prinsippet om fri bevegelighet for arbeidskraft.²⁴

2.1.5 Unntak i forordningen

Innledningen av bestemmelsen, ”[m]edmindre andet er fastsat i denne forordning”, peker mot at forordningens egne bestemmelser kan medføre begrensninger eller unntak fra eksportabilitetsprinsippet. Disse begrensningene eller unntakene følger av kapitlene om de ulike trygdeytelsene, og vil bli behandlet i forbindelse med omtalen av ytelsene under punkt 2.2.

2.2 Norske trygdeytelser

2.2.1 Innledning

De ytelsene jeg vil gjennomgå her anses som trygdeytelser etter forordning nr. 883/2004, og er som utgangspunkt eksportable etter artikkel 7. Likevel medfører særlige regler i forordningen at eksport ikke vil være mulig i alle situasjoner, reglene kan variere mellom de forskjellige kategoriene av ytelser. Man kan si at det er ulike grader av eksportabilitet for de uli-

---

²¹ Se bl.a. sak 249/83 Hoeckx, forente saker 379-381/85 og 93/86 Giletti, og forente saker C-245/94 og C-312/94 Hoover og Zachow.

²² En alderspensjon som er finansiert gjennom en egen avgift vil derfor ikke kunne unntas fra eksport etter artikkel 70.

²³ Sak C-215/99 Jauch og sak C-299/05 Kommisjonen mot Rådet og Europaparlamentet.

²⁴ Sak C-287/06 Hendrix.

ke ytelsene. Jeg tror den inndelingen som best får frem de ulike gradene av eksportabilitet, er en inndeling i langtids- og korttidsytelser.²⁵

2.2.2 Korttidsytelser

Korttidsytelsene er ytelser som utbetales over kortere tidsrom ved midlertidige inntektsbortfall, som ved sykdom eller arbeidsløshet. Disse ytelsene opphører gjerne når mottakeren går over i arbeid eller går over på en langtidsytelse. Fordi disse ytelsene kun er midlertidige blir utgangspunktet at det er én enkelt stat som utpekes som ansvarlig for ytelsen.²⁶ Det er da den ansvarlige staten som betaler for ytelsen fullt ut, uten at ansvaret fordeles forholdsmessig mellom flere stater ut fra hvor lenge mottakeren har vært trygdemedlem i de ulike landene.²⁷ Dette sikrer arbeidstakerne som reiser til andre EØS-land, men det medfører ikke automatisk en rett til å eksportere slike ytelser.²⁸

2.2.2.1 Sykepenger

”Ytelser ved sykdom” er omfattet av trygdekoordineringsreglene, jf. trygdeforordningen artikkel 3(1) bokstav a. Begrepet er ikke definert i selve forordningen, men EU-domstolen har ved flere anledninger tolket ”ytelser ved sykdom” utvidende.²⁹ Det medfører at også ytelser som gis på grunn av mottakerens eller andres pleiebehov, som for eksempel pleie- og omsorgspenger etter folketrygdloven kapittel 9, kan anses som ”ytelser ved sykdom”.³⁰ Som nevnt under punkt 2.1.4 er nasjonal klassifisering uten betydning for hvordan en ytelse skal klassifiseres etter forordningen. Det synes rimelig klart at sykepenger etter folketrygdloven kapittel 8 er en slik trygdeytelse etter forordningen. I tillegg er sykepenger en kontantstøtte, som betyr at ytelsen kan eksporteres etter forordningens artikkel 7.

Sykepenger skal ”gi kompensasjon for bortfall av arbeidsinntekt for yrkesaktive medlemmer som er arbeidsuføre på grunn av sykdom eller skade”, jf. folketrygdloven § 8-1. Slik kompen-

---

²⁵ Paju (2016) bruker en slik inndeling. I tillegg til ytelser som utbetales over kortere eller lengre tidsrom, omfatter forordningen også ytelser ved dødsfall, som den norske stønad ved gravferd. Dette er, av opplagte grunner, engangsytelser. Disse ytelsene er såpass særegne at jeg ikke vil bruke mer plass på dem.

²⁶ Paju (2016) s. 53.

²⁷ Dette medfører at pro rata-prinsippet ikke kommer til anvendelse på slike ytelser.

²⁸ Ytelseskategoriene jeg behandler under korttidsytelser, sykdomsytelser, arbeidsløshetsytelser og familieytelser, var ikke nevnt blant ytelsene som fritt kunne eksporteres etter den gamle forordningens (forordning nr. 1408/71) artikkel 10. De ytelsene som var nevnt i artikkel 10 skal ha vært ”av en annen karakter” (Hasfjord (1999) s. 81). Det var likevel gitt egne regler i forordningen som åpnet for eksport også av disse ytelsene.

²⁹ Sak C-160/96 Molenaar, sak C-215/99 Jauch og sak C-299/05 Kommisjonen mot Rådet og Europaparlamentet.

³⁰ Fordi omsorgspenger ved barns sykdom anses som en eksportabel sykdomsyttelse, vil en forelder som for eksempel arbeider i Norge og bor med familien i Sverige, kunne eksportere ytelsen dersom et barn blir sykt. Siden omsorgspenger anses som en sykdomsyttelse, og ikke en familieytelse, kreves det at mottakeren selv har omsorg for barnet (Andresen (2015b) s. 100).

sasjon skal som utgangspunkt ytes frem til personen blir arbeidsfør igjen, men kan maksimalt utbetales sammenhengende i ett år, jf. § 8-12. Dette er bakgrunnen for at sykepenger anses som en kortvarig ytelse.

Etter folketrygdloven § 8-9 første ledd er det vilkår for å få sykepenger at mottakeren oppholder seg i Norge. Dette vilkåret, som reelt sett innebærer et eksportforbud, er begrunnet med kontrollhensyn. Enkelte unntak fra dette følger av samme bestemmelse, blant annet kan man få utbetalt sykepenger i utlandet etter søknad. Det er likevel trygdeforordningen regler som gir de viktigste unntakene fra eksportforbudet i § 8-9.

Som allerede nevnt er sykepenger omfattet av eksportbestemmelsen i trygdeforordningen artikkel 7. Det følger av bestemmelsen selv at unntak kan følge av andre bestemmelser i forordningen. Eksport av sykdomsytelser er nærmere regulert i forordningens artikkel 21. Etter artikkel 21 har en person som er bosatt eller oppholder seg i ett EØS-land, men er medlem av trygdeordningen i et annet EØS-land, en rett til å eksportere sykdomsytelsen fra landet der vedkommende er trygdemedlem til bostedslandet. Eksportretten beror på at vedkommende oppfyller vilkårene for å få ytelsen. Artikkel 21 krever ikke at mottakeren av en sykdomsyttelse må søke om å få med seg ytelsen ut av landet, slik tilfellet var etter den gamle trygdeforordningen.³¹

I folketrygdloven § 8-9 første ledd settes det som vilkår for rett til sykepenger at man oppholder seg i Norge. Etter tredje ledd kan det gjøres unntak fra oppholdsvilkåret ved søknad til NAV. Søkeren må selv godtgjøre at utenlandsoppholdet ikke vil forverre helsetilstanden, forlenge arbeidsuførheten eller hindre NAVs kontroll og oppfølging. Er det tvil om vilkårene er oppfylt, skal søknaden som hovedregel avslås.³² Dette tilsier at adgangen til å eksportere sykepenger etter folketrygdloven vil være restriktiv. Trygdeforordningen medfører at mottakeren av en ytelse ikke nødvendigvis behøver å søke om å eksportere ytelsen, og at eksportadgangen derfor vil være større.

Et rundskriv fra NAV³³ behandler ulike situasjoner der sykepenger kan eller ikke kan eksporteres fritt fra Norge. Et eksempel på at sykepenger kan eksporteres fra Norge er dersom en person arbeider i Norge, men bor i et annet EØS-land og ønsker å reise tilbake til bostedslandet i sykmeldingsperioden. En person som arbeider i Norge og bor i Sverige, kan da reise hjem mens han eller hun er syk, uten å miste retten til sykepenger fra Norge. Også en person som arbeider og bor i Norge, men som ønsker å flytte til et annet EØS-land under sykmel-

³¹ NAV (2001a) Hovednummer 45 – kap. 8 – sykepenger avs. 8.7.2.

³² Hasfjord (1999) s. 82.

³³ NAV (2001b).

dingsperioden, kan få utbetalt sykepenger fra Norge i det nye bostedslandet. Vedkommende er ikke bundet til å bli boende i Norge frem til han eller hun blir frisk. Men dersom man bor og arbeider i Norge, og ønsker å dra på ferie til et annet EØS-land, må man fortsatt forholde seg til folketrygdloven § 8-9 og søke om å få utbetalt sykepengene under utenlandsoppholdet.³⁴ Det er med andre ord ikke en helt fri adgang til å eksportere sykepenger innenfor EØS, men adgangen er langt friere enn det som følger av norsk rett for øvrig.

Selvstendig næringsdrivende og frilansere har mulighet til å tegne forsikring for tilleggssykepenger etter henholdsvis § 8-36 og § 8-39 i folketrygdloven. Til tross for ordningenes spesielle karakter, nemlig at de er frivillige forsikringer, er de regulert av folketrygdloven, og på den måten trygdeytelser etter trygdeforordningen. I praksis virker det som om slike utbetalinger blir behandlet på lik linje med andre sykepengeutbetalinger med hensyn til eksport.³⁵

Foreldrepenger etter folketrygdloven kapittel 14 koordineres på samme måte som sykepenger, jf. trygdeforordningen kapittel 1. Det innebærer at artikkel 21 også gjelder for denne ytelsen. Mottakerne behøver derfor ikke å søke om å få eksportere foreldrepenger innenfor EØS. I motsetning til familieytelser er foreldrepenger en individuell rettighet for den av foreldrene som oppfyller lovens vilkår. Foreldrepenger kan derfor ikke eksporteres som en avledet rettighet for en forelder som ikke selv oppfyller vilkårene. Se punkt 2.2.2.3.

2.2.2.2 Dagpenger

Heller ikke ”ytelser ved arbeidsløshet”, som er tatt med i trygdeforordningen artikkel 3(1) bokstav d, er definert nærmere i forordningen. Basert på EU-domstolens praksis kan man si at dette er ytelser som gis for å motvirke inntektsbortfall ved arbeidsløshet.³⁶ Det som skiller arbeidsløshetsytelsene fra andre ytelser som er ment å motvirke inntektsbortfall, er at de normalt gis under den forutsetning at mottakeren holder seg tilgjengelig på arbeidsmarkedet, det vil si at vedkommende er en aktiv jobbsøker.³⁷ EU-domstolen har imidlertid uttalt at et eventuelt fritak fra kravet om å holde seg tilgjengelig på arbeidsmarkedet, ikke kan være nok til å endre karakteren av ytelsen.³⁸ En ytelse gitt i forbindelse med arbeidsløshet vil derfor fortsatt anses som en arbeidsløshetsytelse etter forordningen, selv om det er gjort enkelte unntak fra kravet om aktiv jobbsøking.

---

³⁴ NAV (2001a) Hovednummer 45 – kap. 8 – sykepenger avs. 8.7.2.

³⁵ NAV (2001a) Hovednummer 45 – kap. 8 – sykepenger avs. 8.9.

³⁶ Paju (2016) s. 65.

³⁷ Torsvik (2015) s. 59.

³⁸ Sak C-406/04 De Cuyper avs. 30 og 34 og sak C-228/07 Petersen avs. 32-34.

Dagpenger etter folketrygdloven kapittel 4 er ment ”å gi delvis dekning for bortfall av arbeidsinntekt ved arbeidsløshet”³⁹, og gis under den forutsetning at mottakeren er en ”reell arbeidssøker”⁴⁰. Dagpenger må derfor anses som en arbeidsløshetsytelse etter forordningen. Ytelsen kan gis i opptil to år dersom mottakerens inntekt har vært minst to ganger grunnbeløpet, eller opptil et år dersom inntekten har vært lavere, jf. folketrygdloven § 4-15 første ledd.⁴¹

I folketrygdloven § 4-2 første ledd stilles det som vilkår for å motta dagpenger at man oppholder seg i Norge. Et slikt oppholdskrav er begrunnet med behovet for å kunne kontrollere at mottakeren faktisk oppfyller vilkårene for rett til dagpenger.⁴² Trygdeforordningen åpner for at dagpengemottakerne kan ta med seg ytelsen til andre EØS-land for å søke arbeid. I så måte styrker forordningen mottakerens mulighet for å komme i jobb, fordi han eller hun kan søke jobb innenfor et større arbeidsmarked.

Landenes kontrollbehov er imidlertid fortsatt til stede, og derfor inneholder forordningen også vilkår for og begrensninger av retten til å eksportere dagpenger. Det følger av artikkel 64 at en mottaker av en arbeidsløshetsytelse som flytter til et annet EØS-land, må tilmelde seg arbeidsformidlingen i det landet han eller hun flytter til. Ytelsen kan kun i eksporteres i inntil tre måneder.⁴³ Eksportperioden regnes fra det tidspunkt mottaker forlater det landet som gir ytelsen, og ordlyden tilsier ikke at en ny periode starter dersom mottakeren reiser videre til et nytt land.

Dersom en ekte grensearbeider, en person som arbeider i et land og samtidig er bosatt i et annet og reiser hjem minst en gang i uken⁴⁴, blir fullstendig arbeidsledig, kan vedkommende søke arbeidsløshetsytelse i bostedslandet, men ikke i arbeidslandet, jf. trygdeforordningen artikkel 65 punkt 5 bokstav a. Bestemmelsen bygger på en antagelse om at personen vil ha størst mulighet for å få et nytt arbeid der vedkommende bor.⁴⁵ Selv om vedkommende etter samme artikkel punkt 2 kan stille seg til rådighet for arbeidsformidlingen i arbeidslandet, innebærer ikke det et krav på å eksportere arbeidsløshetsytelser fra dette landet.⁴⁶

---

³⁹ Folketrygdloven § 4-1.

⁴⁰ Folketrygdloven § 4-5. For å regnes som reell arbeidssøker må man som utgangspunkt bl.a. være villig til å ta arbeid hvor som helst i landet og uansett om det er på heltid eller deltid.

⁴¹ Kjønstad (2009) klassifiserer ikke dagpenger som en korttidsytelse, men som en ytelse i omstillingsperioder. For min inndeling passer det bedre å klassifisere dagpenger som en korttidsytelse, fordi ytelsen ikke er ment som en langvarig løsning.

⁴² Kjønstad (2009) s. 104.

⁴³ Kan utvides til seks måneder av det enkelte landet.

⁴⁴ Forordning nr. 883/2004 artikkel 1 bokstav f.

⁴⁵ Torsvik (2015) s. 68.

⁴⁶ Sak C-443/11 Jeltens.

En såkalt uekte grensearbeider, som arbeider og er bosatt i forskjellige land, men returnerer hjem sjeldnere enn en gang i uken, kan selv velge fra hvilket land vedkommende ønsker å få arbeidsløshetsytelse. Den uekte grensearbeideren kan altså kreve arbeidsløshetsytelse fra arbeidslandet, så fremt han eller hun ikke er vendt tilbake til bostedslandet.⁴⁷ Dersom vedkommende ønsker å returnere til bostedslandet mens han eller hun mottar arbeidsløshetsytelse fra arbeidslandet, kan vedkommende fortsatt motta ytelsen fra arbeidslandet i tråd med artikkel 64, jf. artikkel 65 femte punkt bokstav b. Den uekte grensearbeideren kan dermed eksportere arbeidsløshetsytelsen i inntil tre måneder, før vedkommende eventuelt må motta ytelsen fra bostedslandet.

2.2.2.3 *Barnetrygd og kontantstøtte*

”Familieytelser”, som er tatt med i forordningens artikkel 3(1) bokstav j, er i artikkel 1 bokstav z definert som alle natural- eller kontantytelser som går til å dekke familieutgifter (”udgifter til forsørgelse” i den danske teksten), med unntak for forskudd på underholdsbidrag og fødsels- og adopsjonsytelser unntatt i vedlegg I.⁴⁸ Ytelsen skal gi en form for inntektskompensasjon i en periode der man har omsorg for et lite barn. Fordi en familieytelse skal gå til å dekke familiens utgifter, er ikke ytelsen utelukkende en rett for den av foreldrene som oppfyller vilkårene for å få ytelsen, men en rett for familien samlet sett.⁴⁹ Foreldrepenger etter folketrygdloven kapittel 14 er ikke ansett som en familieytelse, men likner mer på en individuell rettighet som sykepenge.⁵⁰

For norske ytelsers vedkommende virker det å ha vært lite tvil om at barnetrygden skulle anses som en familieytelse etter forordningen, mens man for kontantstøttens del uten hell forsøkte å få til et unntak.⁵¹ I formålsparagrafen til barnetrygdloven fremgår det at intensjonen

---

⁴⁷ Etter den gamle trygdeforordningen var det ikke avgjørende om den uekte grensearbeideren hadde returnert til bostedslandet eller ikke, men i hvilket land vedkommende valgte å stille seg til rådighet for arbeidsformidlingen. Dette la EFTA-domstolen til grunn i sak E-03/12 Jonsson, som handlet om en uekte grensearbeider som var bosatt i Sverige, men arbeidet i Norge. Etter at arbeidsforholdet opphørte returnerte Jonsson til Sverige, men meldte seg som arbeidsledig og søkte om dagpenger i Norge. Søknaden ble avslått fordi han hadde returnert til bostedslandet, men EFTA-domstolen kom frem til at det ikke kunne stilles noe krav om opphold siden Jonsson hadde stilt seg til rådighet i Norge. I dag ville resultatet trolig blitt et annet (Torsvik (2015) s. 69-70).

⁴⁸ For Norges del er det gjort unntak for forskudd på barnetrygd.

⁴⁹ Forente saker C-245/94 og C-312/94 Hoover og Zachow avs. 22-26.

⁵⁰ Rett til foreldrepenger beror bl.a. på forutgående opptjening, jf. folketrygdloven § 14-6. Foreldrepengeordningen var tidligere plassert sammen med reglene om sykepenge, og bygger fortsatt på disse (Kjønstad (2009) s. 97). I sak C-275/96 Kuusijärvi kom EU-domstolen frem til at en svensk foreldrepengeordning kunne anses som en familieytelse. En avgjørende forskjell mellom den svenske ordningen og den norske ordningen, er at den svenske gis uavhengig av forutgående inntekt (Ikdahl (2015) s. 111).

⁵¹ Ikdahl (2015) s. 111-112.

bak ytelsen er å ”bidra til å dekke utgifter til forsørgelse av barn”, altså en ytelse for å dekke forsørgelsesutgifter.

En like klar sammenheng mellom ytelse og utgifter fremgår ikke av kontantstøttelovens formålsparagraf, men i forarbeidene gikk departementet ut fra at også kontantstøtten var en familieytelse. Det ble likevel foreslått å forhandle om et unntak fra eksportregelen for kontantstøtten, på grunn av ”den spesielle karakter kontantstøtten har i og med den nære koblingen til bruk av barnehageplass i Norge”.⁵² Et slikt unntak fikk Norge derimot ikke støtte for.⁵³

Kontantstøtte ytes fra barnet er ett til det er to år, mens barnetrygd ytes helt frem til barnet fyller 18 år.⁵⁴ Verken barnetrygdloven eller kontantstøtteloven setter som vilkår at mottakeren har vært i arbeid forut for støtteperioden, og ytelsenes størrelse avhenger heller ikke av tidligere inntekter.

Det følger både av barnetrygdloven § 2 første ledd og kontantstøtteloven § 2 første ledd at barnet må være bosatt i Norge. Det kreves også at barnet bor fast hos den forelderen som mottar ytelsen, jf. barnetrygdloven § 2 første ledd og kontantstøtteloven § 3. Tas bestemmelsene på ordet skal det derfor ikke være mulig å eksportere disse ytelsene når barn og forelder bor i forskjellige land. Fordi barnetrygd og kontantstøtte anses som familieytelser omfattet av trygdeforordningen, gjelder disse eksportforbudene ikke i EØS-relaterte saker.

Etter trygdeforordningen artikkel 67 har en person rett til familieytelser etter lovgivningen i den medlemsstat hvis trygdeordning vedkommende er dekket av, for sine familiemedlemmer, selv om disse bor i en annen medlemsstat. En polakk som jobber i Norge og er medlem av folketrygden, men som har barn hjemme i Polen, vil ha rett til familieytelser etter norsk lov som om barna bodde i Norge. At det er Norge som i et slikt tilfelle skal betale kontantstøtte eller barnetrygd for et barn som bor i et annet land, virker ikke opplagt. Bestemmelsen kan begrunnes med at familieytelser i noen land blir ansett som et lønnstillegg for arbeidere med forsørgeransvar.⁵⁵ Men dersom en familieytelse er gitt for å stimulere til flere barnefødsler, og

---

⁵² Ot.prp. nr. 56 (1997-1998) punkt 6.3.

⁵³ I samme periode som Norge forsøkte å få unntak for kontantstøtten, pågikk en sak for EU-domstolen, C-333/00 Maaheimo, om en tilsvarende finsk ytelse. Retten til ytelsen var betinget av at barnet var bosatt i Finland. EU-domstolen kom til at ytelsen var en familieytelse, og derfor kunne eksporteres. Etter at Finland tapte saken, ba ESA Norge om å revurdere sitt syn på eksport av kontantstøtte. Ikke lenge etter kom den norske regjeringen frem til at kontantstøtten kunne eksporteres innenfor EØS-området.

⁵⁴ Det passer muligens ikke så godt å si at barnetrygden er en ytelse som gis i en kortere periode. Derimot passer barnetrygden ikke inn under langtidsytelsene, fordi den ikke utbetales resten av livet eller frem til den avsløses av en ytelse som utbetales resten av livet.

⁵⁵ Hatland (2015) s. 143.

størrelsesnivået er basert på sosioøkonomiske forhold i det aktuelle landet, kan det hevdes at eksport av ytelsen vil understøtte et annet lands familiepolitikk.⁵⁶ Det er heller ikke opplagt at eksport av familieytelser vil bidra til økt bevegelighet for arbeidstakere. I stedet for å bli ansett som en del av lønnen, kan en slik ytelse bli sett på som en mer tilfeldig fordel for mottakeren.

Ved defineringen av begrepet ”familiemedlemmer” legger forordningen i stor grad opp til at dette kan bestemmes i medlemsstatenes interne lovgivning, men med et viktig unntak i artikkel 1 bokstav i nr. 3. Dersom nasjonal lovgivning stiller opp et krav om at familiemedlemmene må bo sammen for å regnes som en familie, vil et slikt vilkår likevel være oppfylt dersom den eller de familiemedlemmene det er snakk om, i det vesentlige blir forsørget av det forsikrede familiemedlemmet. Når familieytelser først er gjort eksportable gjennom forordningen, ville slike vilkår om at familiemedlemmene må bo sammen lagt store hindringer for en eventuell eksport. Kun grensearbeidere som bor sammen med familien i bostedslandet, ville hatt mulighet til å oppfylle vilkåret. Personer som flytter til Norge for å bo og arbeide i landet, ville blitt forskjellsbehandlet, selv om også disse betaler skatt til Norge og på det viset er med på å finansiere kontantstøtten og barnetrygden.

Med hensyn til barnetrygd endret Norge praksis etter EFTA-domstolens dom i sak E-06/12 mellom Norge og EFTAs overvåkningsorgan, ESA. Bakgrunnen for saken var to mødre, bostatt med barna i Litauen og Slovakia. Begge mødrene var separert fra barnefedrene, som bodde og arbeidet i Norge. Norge nektet å utbetale barnetrygd til kvinnene fordi barna ikke bodde fast hos fedrene. EFTA-domstolen fant at det var feil av NAV ikke å vurdere om barna var ”mainly dependent” av fedrene.⁵⁷ Det var uten betydning at foreldrene var separert. Som følge av dommen gis personer som har rett til familieytelser i Norge i medhold av trygdeforordningen, ”rett til barnetrygd for sine barn, selv om forelderen ikke har barnet boende fast hos seg”.⁵⁸

Til tross for EFTA-domstolens dom med hensyn til en tilsvarende formulering i barnetrygdloven, hevdes det at dette ikke medfører endringer for tolkningen av kontantstøtteloven § 3.⁵⁹ Dette synspunktet virker ikke å være nærmere begrunnet. En slik forståelse har blitt kritisert i teorien, og det virker også tvilsomt om den vil føre frem i en rettssak.⁶⁰ I følge rundskrivet er det ”den som har barnet boende fast hos seg som kan utløse retten til kontantstøtte”.⁶¹ Som

---

⁵⁶ Paju (2016) s. 62.

⁵⁷ E-06/12 avs. 105-107.

⁵⁸ NAV (2012a) Hovednummer nr. 45, kapittel 33, punkt 33.4.

⁵⁹ NAV (2012b) Hovednummer nr. 45, kapittel 34, punkt 34.1.1.

⁶⁰ Ikdahl (2015) s. 123-124.

⁶¹ NAV (2012b) Hovednummer nr. 45, kapittel 34, punkt 34.4.

nevnt er ikke familieytelser en individuell rettighet for den enkelte forelder. Det blir derfor feil å skille mellom ”utløsende” og ”ikke-utløsende” foreldre, istedenfor å se på familien samlet. Siden man fra norsk side har akseptert kontantstøtte som en familieytelse på lik linje med barnetrygd, gir det heller ikke mening å behandle de tilsvarende vilkårene ulikt.

Et overordnet prinsipp bak koordineringsreglene er at man kun kan være omfattet av én trygdeordning av gangen. I forordningen artikkel 10 er det gitt et forbud mot dobbeltytelse. Dette gjelder også med hensyn til familieytelser. Dersom en far har rett til kontantstøtte fra Norge, og moren har rett til en tilsvarende ytelse fra Finland, kan ikke familien motta begge ytelser fullt ut. Artikkel 68 gir flere prioriteringsregler i slike tilfeller. Reglene medfører at en familieytelse i noen tilfeller skal eksporteres, i andre tilfeller ikke, og i noen tilfeller skal ytelsen delvis eksporteres, i form av differansebetaling⁶².

I tilfeller der en familie har rett til ytelse fra ulike land, kan et tap av eksportretten medføre at familiens samlede inntekter reduseres. Dersom barnet bor med mor i Finland, vil tap av retten til å eksportere fars kontantstøtte fra Norge til Finland innebære en reduksjon dersom den norske ytelsen er mer sjenerøs enn den finske. Selv om en slik reduksjon kan bli merkbar for familiens økonomi, er den mindre dramatisk enn tap av retten til å eksportere dag- eller sykepenger.

2.2.3 Langtidsytelser

Langtidsytelsene er ytelse som enten utbetales resten av livet eller frem til de avløses av en ytelse som utbetales resten av livet, på bakgrunn av at det har oppstått en permanent tilstand, som alderdom eller uførhet. Også opptjening av slike ytelse skjer ofte over mange år. Uten mulighet til i fremtiden å eksportere de rettigheter man opptjener i ulike land, kunne det lett tenkes at arbeidstakere ville revurdere om det var verdt å benytte seg av den frie bevegeligheten, i hvert fall ved lengre opphold. Utvandrerlysten hadde også blitt dempet siden arbeidstakeren samtidig ikke kunne tjene opp rettigheter i hjemlandet mens han eller hun arbeidet i et annet EØS-land.

Et alternativ hadde vært at det var det siste arbeidsland som måtte betale for hele ytelsen, men dette ville medført en urimelig byrde for dette landet.⁶³ Løsningen har derfor blitt at ansvaret

---

⁶² Der et land, primærlandet, har utbetalt sin ytelse, men denne er lavere enn den ytelsen man har krav på fra sekundærlandet. Sekundærlandet skal da utbetale et differansebeløp. Å nekte mottakeren differansebeløpet ville stride med likebehandlingsprinsippet (Ikdahl (2015) s. 115). Differansebetaling går i mot utgangspunktet om at det for korttidsytelser kun er en stat som utpekes som ansvarlig for å utbetale den aktuelle ytelsen.

⁶³ Paju (2016) s. 70-71.

for å betale langtidsytelser fordeles forholdsmessig mellom landene, det vil si etter pro rata-prinsippet. Denne byrdedelingen skiller langtidsytelsene fra korttidsytelsene.

2.2.3.1 Alderspensjon

Alderspensjon etter folketrygdloven kapittel 19 (gammel pensjonsordning) og 20 (ny pensjonsordning) er omfattet av begrepet ”ytelse ved alderdom” i trygdeforordningens artikkel 3(1) bokstav d. Formålet med pensjonsordningen er å sikre inntekt for personer over arbeidsdyktig alder. Den anses som langvarig fordi den skal sikre mottakeren inntekt ut livet, noe som kan være mange år frem i tid.

Den gamle pensjonsordningen består av to komponenter: grunnpensjon og tilleggspensjon. Grunnpensjonen gis på bakgrunn av tidligere trygdetid i Norge⁶⁴, mens tilleggspensjonen gis på bakgrunn av mottakerens pensjongivende inntekt opp gjennom livet⁶⁵. Trygdemedlemmet betaler trygdeavgift som beregnes av personinntekten, jf. folketrygdloven § 23-3. Personinntekten vil som regel svare til den pensjongivende inntekten. Dette skaper en forbindelse mellom den avgift man betaler, og det pensjonsbeløpet man får utbetalt.⁶⁶ Pensjongivende inntekt omregnes til pensjonspoeng, som tilleggspensjonen beregnes ut fra.

Personer som ikke har opptjent pensjonsrettigheter som overstiger et fastsatt minstenivå, mottar istedenfor en minsteytelse.⁶⁷ Minstepensjon opptjenes gjennom medlemskap i folketrygden, og avkortes dersom mottakeren har mindre enn 40 års trygdetid i Norge.⁶⁸

Med den nye pensjonsordningen blir forbindelsen mellom tidligere inntekt og utbetalt pensjon enda klarere.⁶⁹ Pensjonen blir med den nye ordningen beregnet på grunnlag av en pensjonsbeholdning, som bygges opp med årlige pensjonsopptjening, jf. folketrygdloven § 20-4. Fordi ordningen er ”løpende pro-ratisk” vil den delpensjonen man har krav på fra Norge normalt fremgå av pensjonsbeholdningen.⁷⁰ Også etter den nye pensjonsordningen vil personer med liten pensjonsopptjening kunne få rett på en minsteytelse, eller garantipensjon, som avkortes ved kortere trygdetid enn 40 år.⁷¹

---

⁶⁴ Folketrygdloven § 3-2 første ledd.

⁶⁵ Folketrygdloven § 3-8 første ledd.

⁶⁶ Kjønstad (2009) s. 31.

⁶⁷ I Sverige tilbys en egen støtte for eldre, äldreförjningsstöd, som skal sikre en minimums levestandard for personer som ikke har rett til en alderspensjon som er stor nok til å leve av. Denne ytelsen er unntatt fra eksport som en særlig, ikke-bidragspliktig kontantytelse. Ytelsen har klare trekk fra sosialhjelp.

⁶⁸ Folketrygdloven § 19-8 første ledd.

⁶⁹ Lundevall (2015) s. 144-145.

⁷⁰ Lundevall (2015) s. 146.

⁷¹ Folketrygdloven § 20-10 annet ledd.

For å ha rett til grunnpensjon/garantipensjon, kreves det at man er medlem av folketrygden, eventuelt har vært medlem av trygden i minst 20 år.⁷² Et krav om fortsatt medlemskap vil medføre et eksport hinder for tidligere folketrygdmedlemmer som har flyttet ut av Norge, og har blitt trygdemedlemmer i et annet land. Liknende vilkår settes ikke for tilleggspensjon/inntektpensjon etter den nye pensjonsordningen. At loven selv gir en videre adgang til å eksportere tilleggspensjon/inntektpensjon enn andre ytelser, kan forklares med at disse deler trekk med forsikringsytelser, som mottakeren står fritt til å ta med seg hvor han eller hun vil.⁷³ Trygdeforordningens regler om eksport medfører et unntak fra vilkåret om fortsatt medlemskap.

Alderspensjoner kan eksporteres nær sagt uhindret innenfor EØS. Dette gjelder også for pensjonister som utelukkende har bodd og arbeidet Norge, men som ønsker å tilbringe pensjonstiden i et varmere land.⁷⁴ Bakgrunnen for at alderspensjoner kan eksporteres friere enn andre ytelser, som for eksempel dagpenger, er at løpende pensjoner normalt vil være relativt konstante⁷⁵, og det er heller ingen hensyn, slik som kontrollhensyn, som tilsier at en pensjonist skal oppholde seg innenfor landets grenser.⁷⁶

2.2.3.2 Uføretrygd

”Ytelser ved invaliditet”, inkludert i trygdeforordningen artikkel 3(1) bokstav c, er ytelser som ytes ved inntektsbortfall på bakgrunn av invaliditet. Artikkel 44(1) deler invaliditetsytelsene inn i to ulike ordninger, ”type A-lovgivning” og ”type B-lovgivning”. Størrelsen på invaliditetsytelser etter ”type A-lovgivning” er uavhengig av lengden på tidligere trygdemedlemskaps- eller botidsperiode, og ytelsen er opplistet i et eget vedlegg til forordningen, vedlegg VI. En slik ytelse blir kun utbetalt mens man er medlem av trygdeordningen i det aktuelle landet. Ytelser etter ”type B-lovgivning” er alle øvrige invaliditetsytelser. Sistnevnte type ytelser er inntjent og kan tildeles også selv om man ikke lenger er medlem av landets trygdeordning.⁷⁷

Uføretrygd etter folketrygdloven kapittel 12 er en ytelse som gis for sikre inntekt i tilfeller der inntektsevnen er varig redusert på grunn av ”sykdom, skade eller lyte”, jf. folketrygdloven §

---

⁷² Folketrygden § 19-3 første og annet ledd og § 20-10 femte ledd.

⁷³ Kjønstad (2009) s. 158.

⁷⁴ Tidligere har trygdekoordinering særlig blitt begrunnet med ønsket om å bidra til fri bevegelighet for arbeidskraft. Forordning nr. 883/2004 har ikke et like snevert anvendelsesområde for personer.

⁷⁵ Skulle endrede forhold likevel tilsi justering av utbetalingsbeløpet, gir artikkel 59 i forordningen hjemmel for det.

⁷⁶ Lundevall (2015) s. 133-134.

⁷⁷ Paju (2016) s. 75.

12-1. Det er altså tale om en invaliditetsytelse etter forordningen. Uføretrygden avkortes dersom trygdetiden er kortere enn 40 år, jf. folketrygden § 12-13 fjerde ledd. Det vil si at ytelsens størrelse avhenger av lengden på mottakerens medlemskapsperiode. Uføretrygd er heller ikke opplistet i vedlegg VI.⁷⁸ Uføretrygd er dermed en ytelse etter ”type B-lovgivning”.

Uføretrygdens forgjenger, uførepensjonen, ble beregnet etter stort sett de samme reglene som for alderspensjon etter den gamle ordningen. Beregningen er nå løsrevet fra alderspensjonen. Grunnlaget for beregningen av uføretrygden er knyttet til inntekten i en begrenset periode forut for uføretidspunktet.⁷⁹ Uføretrygden mister dermed karakter av å være en ytelse man tjener opp ved betaling av trygdeavgift gjennom hele yrkeskarrieren, slik inntektspensjonen og tilleggspensjonen er.⁸⁰ Dette fører igjen til en svakere kobling mellom betalt trygdeavgift og utbetalt ytelse. Hvor mye du tjener og derfor betaler i avgift i starten av karrieren, kan dermed bli uten betydning for hvor mye du får utbetalt i uføretrygd senere. Personer med lav eller ingen inntekt forut for uføretidspunktet, er sikret en minsteytelse.⁸¹

Etter folketrygdloven § 12-3 første ledd er det vilkår for å få uføretrygd at man fortsatt er medlem av i folketrygden, eventuelt har vært medlem av trygden i minst 20 år, jf. annet ledd. Et krav om fortsatt medlemskap ville medføre at personer som har arbeidet i Norge, men som har flyttet til et annet EØS-land, ikke ville kunne få uføretrygd fra Norge. Hvis man flytter til et land med ”type A-lovgivning” ville ikke slik eksportnekt nødvendigvis ha betydning, fordi man har rett til full ytelse fra det nye landet. Flytter man derimot til et land som i likhet med Norge avkorter ytelsen på bakgrunn av lengden på medlemskapsperioden i landets trygdeordning, vil man komme dårligere ut.

Dersom man utelukkende har arbeidet og vært trygded medlem i EØS-land med ”type A-lovgivning” forut for uføretidspunktet, er det den siste staten, den staten der man var trygded medlem i det man ble ufør, som er ansvarlig for ytelsen. Har man derimot vært trygded medlem i minst ett EØS-land med ”type B-lovgivning”, skal de berørte landene fordele ansvaret mellom seg etter reglene i forordningen artikkel 46. I det sistnevnte tilfellet vil man kunne eks-

---

⁷⁸ EØS-komiteens beslutning nr. 76/2011.

⁷⁹ De tre beste av de fem siste årene før uføretidspunktet, jf. folketrygdloven § 12-11 første ledd. Tidligere hadde alle år med inntekt (maksimalt 40 år) betydning for beregningen.

⁸⁰ Prop.130 L (2010-2011) pkt. 7.1 s. 81: ”Departementet mener uføreytelsen i større grad bør erstatte den inntekten som har falt bort på grunn av uførheten, i stedet for at den - som den nye alderspensjonen - skal gjenspeile den inntekten man har hatt i løpet av hele yrkeskarrieren. For å tydeliggjøre at uføretrygden skal kompensere for inntektstap, foreslås det at den nye uføretrygden beregnes på grunnlag av pensjonsgivende inntekt i en relativt kort periode før uføretidspunktet.”

⁸¹ Folketrygdloven § 12-13 annet ledd.

portere opparbeidede rettigheter på lik linje som med alderspensjoner.⁸² Det innebærer at vilkåret om fortsatt medlemskap i folketrygden må tilsidesettes. Liknende hensyn som i forbindelse med alderspensjon tilsier at også uføretrygd skal kunne eksporteres relativt fritt.

Tillegget som gis til unge uføre etter folketrygdloven § 12-13 tredje ledd anses som en særlig ikke-bidragspliktig kontantytelse etter artikkel 70 i forordningen. Dette medfører at ytelsen er unntatt fra eksport. Bakgrunnen er at tillegget skal gis for å kompensere for et spesielt høyt utgiftsnivå i Norge.⁸³ Dette er ikke til hinder for at en ung ufør kan eksportere uføretrygd til utlandet, det er bare tillegget som ikke kan eksporteres.

2.3 Oppsummering av gjeldende rett

Mottakere av norske trygdeytelser har i dag stor frihet til å ta disse med seg dersom de flytter til andre land innenfor EØS-området. Koordineringsreglene, som opprinnelig ble gitt for å legge til rette for fri bevegelse av arbeidskraft, har i dag fått betydning utover dette formålet. Et eksempel er at norske pensjonister, som har vært bosatt i Norge gjennom hele livet og kun har arbeidet her, kan påberope seg rettigheter i forordningen. Mer kontroversielt er eksporten av familieytelser, som det har vært flere innvendinger mot som jeg ikke har plass til å gå nærmere inn på.

---

⁸² Artikkel 46(1) henviser til forordningens kapittel om alderspensjoner.

⁸³ Andresen (2015a) s. 37.

3 Eksport av folketrygdens ytelser til et land som melder seg ut av EU og EØS

3.1 Utmelding av EU og EØS

Dersom en EU-medlemsstat velger å melde seg ut av EU, eller en EFTA-stat trekker seg fra EØS-samarbeidet, vil EUs traktater, EØS-avtalen og EUs sekundærlovgivning ikke regulere forholdet mellom den aktuelle staten på den ene siden, og de øvrige EØS-landene på den andre siden, for fremtiden. Det vil si at trygdekoordineringsreglene som er gjennomgått i del 2, i prinsippet ikke kan påberopes av personer som flytter mellom den utmeldte staten og EØS-statene etter utmeldingen. Hvilke rettigheter de berørte personene vil ha fremover, vil kunne bero på utmeldingsavtalen. Utmeldingsprosessen legger opp til at statene skal komme frem til enighet om sentrale områder, som for eksempel trygderettigheter.

Dersom en medlemsstat ønsker å trekke seg ut av EU, må man aktivere prosedyren for utmelding som fremgår av artikkel 50 i Traktaten om Den europeiske union (TEU). Etter at landet har meddelt sin beslutning om å melde seg ut, skal det fremforhandles en utmeldingsavtale mellom EU og den aktuelle staten. Hvis en avtale ikke er fremforhandlet innen det er gått to år fra utmeldingen ble meddelt, vil EUs traktater opphøre å gjelde for den utmeldende staten. Det er opphøret av traktatens virkning som er selve utmeldingstidspunktet. Fristen på to år kan forlenges ved enighet mellom partene.

Avtalen som skal fremforhandles etter TEU artikkel 50 vil vedrøre de umiddelbare konsekvensene av utmeldingen, mens avtaler om det fremtidige forholdet mellom EU og den utmeldende staten fremforhandles på bakgrunn av artikkel 218 i Traktaten om Den Europeiske Unions Virkeområde (TEUV).⁸⁴ Blant de områdene som skal diskuteres i forbindelse med selve utmeldingsforhandlingene, kan man se for seg konsekvensene for trygderettigheter som er opptjent før utmeldingen og eksport av disse.⁸⁵ Selv om dette blir en del av forhandlingene, finnes det ingen garanti for at partene kommer til enighet om beskyttelse av trygderettigheter,

---

⁸⁴ TEUV artikkel 218 gjelder for inngåelse av avtaler med tredjeland, noe den aktuelle staten vil være etter utmeldingen.

⁸⁵ I "Bilag til Henstilling til Rådets afgørelse om bemyndigelse til at indlede forhandlinger om en aftale med Det Forenede Kongerige og Nordirland om de nærmere bestemmelser for dets udtræden af Den Europæiske Union" avsnitt 20 sies følgende: "Aftalen bør sikre den status og de rettigheder, der er affødt af EU-retten på udtrædelsesdatoen, herunder dem, som først vil blive nydt på et senere tidspunkt (f.eks. rettigheder knyttet til alderspension), både for EU27-statsborgere, der bor (eller har boet) og/eller arbejder (eller har arbejdet) i Det Forenede Kongerige og for statsborgere i Det Forenede Kongerige, som bor (eller har boet) og/eller arbejder (eller har arbejdet) i en af EU27-medlemsstaterne." I avsnitt 21 bokstav b ii fremgår at en definisjon av beskyttede rettigheter i avtalen minst må omfatte rettigheter og forpliktelser etter forordning nr. 883/2004, bl.a. retten til eksport av ytelser.

eller at beskyttelsen blir den samme som før. Muligheten for eksport av trygderettigheter opptjent etter utmeldingen, hører hjemme i en eventuell trygdeavtale.

Det er ikke blitt eksplisitt fastslått i EØS-avtalen at utmelding av EU, eller EFTA for den saks skyld, automatisk medfører utmelding av EØS.⁸⁶ Men EØS-avtalen forutsetter at et land enten må være medlem av EU eller av EFTA for å bli en del av avtalen. Dersom en stat melder seg ut av EU vil den ikke lenger være del av EØS-avtalens geografiske virkeområde, slik det fremgår av avtalens artikkel 126.⁸⁷ Dersom denne staten ønsker å forbli i EØS, følger det at den må bli del av avtalen som EFTA-medlem.⁸⁸

Ved utmelding fra EØS legger EØS-avtalens artikkel 127 ikke opp til noen liknende forhandlinger mellom EØS-partene og den utmeldende stat. For Norges del betyr det at man ikke er part i forhandlingene mellom EU og den aktuelle staten, og at denne statens utmelding fra EØS vil skje brått.⁸⁹ Før den endelige utmeldingen vil staten fortsatt være EU-medlem, noe som betyr at den i denne perioden ikke kan fremforhandle og underskrive en bilateral avtale med Norge på et felt som dekkes av EU-lovgivning.⁹⁰ For å unngå et tomrom etter utmeldingen kunne det være i Norges interesse å bli del av avtalen mellom EU og den utmeldende staten, eller å gå tilbake til en eldre bilateral trygdeavtale dersom en slik skulle finnes.⁹¹ I følge ordlyden i trygdeforordningen artikkel 8 har ikke forordningen opphevet eldre bilaterale avtaler mellom landene, men den ”træder i stedet for” dem.⁹²

En eventuell avtale om trygderettigheter, allerede opptjente eller fremtidige, kan ikke gi mottakerne av ytelsene dårligere rettigheter enn det mottakerne uansett ville ha krav på dersom ingen trygdeavtale kom på plass. Spørsmålet blir derfor: hvilket minimumsvern har nåværende og tidligere medlemmer av folketrygden for sine trygderettigheter, dersom de blir berørt av utmeldingen?

---

⁸⁶ Prosedyren for frivillig utmelding av EØS følger av EØS-avtalen artikkel 127.

⁸⁷ Hillion (2017) s. 8.

⁸⁸ Skulle et tidligere EU-medlem bli del av EØS-samarbeidet som EFTA-medlem, vil denne staten bli del av EØS-samarbeidet på lik linje med Norge. Dette innebærer å overta EU-lovgivning som er relevant for gjennomføringen av EØS-avtalen, slik trygdeforordningen er for fri bevegelse av arbeidskraft.

⁸⁹ I Storbritannias tilfelle ”a ’hard brexit’ from the EEA” (Hillion (2017) s. 11).

⁹⁰ Hillion (2017) s. 18.

⁹¹ I 1957 ble det inngått en trygdekonvensjon mellom Norge og Storbritannia, som gjaldt frem til Norge ble med i EØS.

⁹² Slike avtaler kan omfatte en mindre personkrets eller færre ytelser enn det forordning nr. 883/2004 gjør (Strban (2017) s. 180). Det kan i så fall bli nødvendig å fremforhandle en ny avtale, eller gjøre store endringer i den gamle avtalen.

Under punkt 3.2 vil jeg se på tre ulike grunnlag for fortsatt vern av opptjente trygderettigheter. Disse grunnlagene er trygdeforordningen selv (3.2.1), Grunnloven (3.2.2) og Den europeiske menneskerettskonvensjonen (3.3.3). Under punkt 3.3 og 3.4 vil jeg anvende disse grunnlagene for vern på to ulike situasjoner. Den første situasjonen er der en person eksporterer en norsk trygdeytelse til den utmeldte staten på utmeldingstidspunktet (en løpende ytelse). Den andre situasjonen er der en person flytter til den utmeldte staten etter utmeldingen, og ønsker å eksportere en norsk trygdeytelse til dette landet (en ikke-løpende ytelse). Til slutt vil jeg under punkt 3.5 si litt om situasjonen der en region i et EØS-land løsriver seg fra landet.

3.2 Mulige grunnlag for vern av trygderettigheter

3.2.1 Trygdeforordningen

Trygdeforordningen gjelder først og fremst for personer som er statsborgere i et EU-medlemsland, eller i Norge, Island eller Liechtenstein, jf. forordningens artikkel 2 første ledd. Dersom et av landene melder seg ut av EØS, vil statsborgerne i dette landet ikke lenger være statsborgere i et medlemsland.

Borgere fra den utmeldte staten som fortsatt er bosatt i et EU-land, vil bli ansett som tredjelandsborgere. Gjennom forordning nr. 1231/2010 er trygdeforordningens personkrets blitt utvidet til også å gjelde tredjelandsborgere, men kun dersom disse flytter mellom medlemsstater.⁹³ Personer som kun har flyttet mellom den utmeldte staten og en enkelt EU-stat, er ikke omfattet av trygdekoordineringsreglene. Forordning nr. 1231/2010 gjelder ikke for EFTA-statene, men Norge har inngått andre avtaler som omfatter tredjelandsborgere.⁹⁴ Det kan derfor være vanskelig å si noe generelt om situasjonen for borgere fra en utmeldt stat som blir boende i EU etter utmeldingen.

Etter artikkel 2 annet ledd vil etterlatte etter en person som har vært medlem av trygdeordningen i et medlemsland, være omfattet av forordningen, dersom de etterlatte selv er statsborgere i en medlemsstat. Dersom en avdød brite har jobbet i Norge, og på den måten vært medlem av folketrygden, vil de etterlatte være omfattet av forordningen, dersom de er statsborgere i Norge eller et annet EØS-land. De etterlatte kan da ha krav på etterlattepensjon, som kan eksporteres etter forordningen.

Som nevnt i punkt 2.1.3 stenger artikkel 7 i trygdeforordningen ikke for at statene diskriminerer på grunnlag av at trygdemottakeren har flyttet til et ikke-EØS-land. Etter utmeldingen vil

---

⁹³ Forordning nr. 1231/2010 artikkel 1. Forordningen får ikke anvendelse på flytting til og fra Danmark, som er unntatt fra trygdekoordinering for tredjelandsborgere.

⁹⁴ Bl.a. Nordisk konvensjon om trygd.

den utmeldte staten være et slikt land. EØS-borgere, inkludert norske statsborgere, med trygderettigheter i Norge kan ikke påberope seg forordningen dersom de flytter til den utmeldte staten. Dette gjelder også for de etterlatte omtalt i avsnittet over.

Forordningen er ikke skrevet med tanke på en situasjon der et land melder seg ut av EU/EØS. Det kan virke som om hensikten bak artikkel 2 har vært å beskytte rettighetene til personer som har flyttet mellom medlemsland. Dette finner støtte i forordningens fortale punkt 13, som sier at "[k]oordineringsreglerne skal gjøre det mulig for personer, som flytter inden for Fællesskabet, samt deres familiemedlemmer og efterladte, at bevare de rettigheder og fordele, som de har erhvervet, eller som er under optjening". Det taler for at rettigheter som er opp-tjent mens forordningen har vært gjeldende rett, også skal være omfattet av forordningens bestemmelser for fremtiden. Selv om forordningen ikke skulle ha selvstendig betydning etter en utmelding, bør formålet bak koordineringsreglene kunne påberopes som supplerende argument.

3.2.2 Grunnloven

3.2.2.1 *Tilbakevirkningsforbud*

Grunnloven gir ikke et eksplisitt vern for folketrygdens ytelser. I de sakene som Høyesterett har behandlet om mulige inngrep i trygderettigheter, har den private part påberopt seg tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97. Grunnloven § 105, som gir en rett til erstatning ved ekspropriasjon, har også vært påberopt, men Høyesterett har uttalt at bestemmelsen ikke gir noe vern utover det som følger av § 97.⁹⁵ Jeg velger derfor å fokusere på § 97 videre.

Grunnloven § 97 sier at "[i]ngen lov må gis tilbakevirkende kraft". Med lov menes ikke bare formell lov⁹⁶, men også for eksempel forskrifter. Dersom et land melder seg ut av EU og/eller EØS, har lovgiver ikke vedtatt et forbud mot eksport av trygdeytelser til dette landet i etterkant av utmeldingen. Eksportforbudene følger allerede av norsk lov, men trygdeforordningen (og andre trygdeavtaler) medfører unntak fra disse. Eksportforbudene blir passivt gjeninnført mellom Norge og den utmeldte staten. Ut fra ordlyden i § 97 spiller det ingen rolle om lovgiver innfører et nytt eksportforbud eller om unntak fra eldre eksportforbud ikke lenger gjelder.

I Borthen⁹⁷- og Thunheim-dommene⁹⁸ kom Høyesterett frem til at pensjonsrettigheter i prinsippet er vernet av tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97. Begge dommer gjaldt ytelser

---

⁹⁵ Rt. 1996 s. 1440 (s. 1448).

⁹⁶ Dvs. lov vedtatt etter prosedyren i Grunnloven §§ 76-78.

⁹⁷ Rt. 1996 s. 1415.

⁹⁸ Rt. 1996 s. 1440.

som allerede var begynt å løpe.⁹⁹ De aktuelle inngrepene i rettighetene ble omtalt som ”uegentlige tilbakevirkninger”, fordi de svekket rettslige posisjoner for fremtiden, men også slike inngrep i etablerte posisjoner eller rettigheter kunne rammes av Grunnloven § 97.¹⁰⁰ Vernet gjelder likevel kun mot tilbakevirkning som er ”klart urimelig eller urettferdig”. Blant momentene i vurderingen inngår ”hvilke rettigheter eller posisjoner inngrepet gjelder, hvilket grunnlag den enkelte eller en gruppe har for sine forventninger, om inngrepet er plutselig og betydelig og om fordelingen av byrdene rammer den enkelte eller en gruppe særlig hardt”.¹⁰¹

I vurderingen av om en eventuell tilbakevirkning er urimelig eller urettferdig, inngår også hensynet til lovgivers handlingsrom. Det blir uttrykt slik at ”[t]ungtveiende hensyn som tilsier en betydelig frihet for lovgiver til å kunne foreta endringer i folketrygdens rettigheter, må trekkes sentralt inn. [...] Stortinget er gjennom Grunnloven § 75 bokstav a og d gitt kontroll med og herredømme over statens finanser - på inntekts- og utgiftssiden. Omfattende bånd på lovgivers rett til å gripe inn i trygderettigheter vil komme i konflikt med de hensyn som ligger bak Grunnloven § 75 bokstav a og d, og dette må ha betydelig tyngde ved fastleggelsen av den skranke Grunnloven § 97 her setter.”¹⁰² Det sies også at grunnlovsvernet for rettigheter knyttet til personlig frihet eller sikkerhet som utgangspunkt vil være sterkere enn vernet for økonomiske rettigheter.¹⁰³

Den normen som følger av Borthen-dommen, ”klart urimelig eller urettferdig”, medfører et høyt hinder å komme over for den private part, og gir motsatt en fordel for lovgiver. I følge Høgberg er ikke selve normen det viktigste man bør ta med seg fra dommen. Istedenfor mener hun at man bør fokusere på den helhetsvurderingen og interesseavveiningen dommen legger opp til. I helhetsvurderingen inngår hensynet til lovgivers vilje og frihet, og denne vil normalt få større betydning i saker om økonomiske rettigheter enn ved inngrep i den personlige frihet og sikkerhet.¹⁰⁴ Dette tilsier at selv om normen legges til side, vil det fortsatt kunne være vanskelig for trygdemottakere å vinne frem med sine saker. Lovgiver vil ha en viss frihet til å regulere utbetalingenes størrelse for å få statens budsjetter til å gå opp. Situasjonen er en annen der ytelsene blir nektet eksportert i sin helhet. Dersom det blir aktuelt å ta fra mottakerne

---

⁹⁹ Førstvoterende i Rt. 1996 s. 1415 uttaler følgende (s. 1424): ”Med dette har jeg ikke sagt at spørsmålet om grunnlovsværn for trygderettigheter bare vil kunne oppstå i forhold til pensjoner som allerede har begynt å løpe. Jeg behøver imidlertid ikke å gå nærmere inn på dette.”

¹⁰⁰ Rt. 1996 s. 1415 (s. 1424).

¹⁰¹ Rt. 1996 s. 1415 (s. 1430).

¹⁰² Rt. 1996 s. 1415 (s. 1428).

¹⁰³ Førstvoterende viser til den tredelingen som er stilt opp i Kløfta-dommen (Rt. 1996 s. 1). Etter denne tredelingen vil grunnlovsvernet være sterkest for bestemmelser knyttet til individets personlige frihet og sikkerhet, og svakest for bestemmelser som regulerer statsmaktens arbeidsmåte og kompetanse. Bestemmelser vedrørende vernet for økonomiske rettigheter befinner seg i en mellomstilling.

¹⁰⁴ Høgberg (2010) s. 322.

hele ytelsen, som tilfellet vil være ved eksportnekt, kan det godt tenkes at vurderingen vil slå annerledes ut.

3.2.2.2 *Grunnlovsvernet for ulike trygdeytelser*

Thunheim-dommen gjaldt vernet for tilleggspensjon til uførepensjonister, som bygget på samme regler som tilleggspensjon for alderspensjonister. Det ble i denne saken vurdert om tilleggspensjoner har et særlig og sterkere vern enn grunnpensjoner. Førstvoterende uttalte i den forbindelse at "[d]en endelige vurdering av grunnlovsvernet er mer sammensatt. Det er til dels ulike hensyn som tilsier beskyttelse etter Grunnloven § 97 mot inngrep i henholdsvis grunnpensjon og tilleggspensjon. Selve normen ved den nærmere, konkrete vurdering av spørsmålet om tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven er gått for nær, må være den samme for tilleggspensjon som for grunnpensjon. Men de enkelte hensyn kan ha forskjellig vekt, og i forhold til tilleggspensjonen vil betalings- og opptjeningselementet ha selvstendig betydning".¹⁰⁵

Dommen er tatt til inntekt for at tilleggspensjonen ikke har et "vesentlig sterkere vern" enn blant annet grunnpensjon, og at synspunkter knyttet til opptjening gjennom betaling av trygdeavgift tillegges "relativt liten vekt".¹⁰⁶ Basert på sitatet over kan det i hvert fall sies at eventuelle innbetalinger ikke automatisk medfører at ytelsen har et særlig vern, men at de vil inngå i vurderingen av om inngrepet er urimelig eller urettferdig.

Ifølge Kjønstad kan Grunnloven "til en viss grad" gi et vern for trygderettigheter med et forsikringsmessig preg.¹⁰⁷ Han trekker i den forbindelse frem tilleggspensjonen. I Thunheim-dommen fant Høyesterett riktignok at tilleggspensjonen ikke kunne sidestilles med private forsikringsordninger¹⁰⁸, men det utelukker ikke at tilleggspensjon kan ha et visst forsikringsmessig preg. Den nye inntektspensjonen har et klarere preg av å være en forsikringsytelse. Disse ytelsene står mottakerne allerede rimelig fritt til å eksportere. Når det gjelder grunnpensjonen anser Kjønstad at denne antakelig bør ha "et visst, men noe svakere grunnlovsvern". Andre ytelser, som dagpenger og sykepenger, bør ikke kunne fratras dersom de allerede er innvilget før en eventuell lovendring, men grunnlovsvernet gjelder ikke for rettigheter som oppstår etterpå. For pensjoner som er opptjent, men ennå ikke har begynt å løpe, bør det derimot være et vern.

---

¹⁰⁵ Rt. 1996 s. 1440 (s. 1451).

¹⁰⁶ Kjønstad, Syse og Kjelland (2017) s. 85.

¹⁰⁷ Kjønstad (2009) s. 249.

¹⁰⁸ Rt. 1996 s. 1440 (s. 1450): "Selv om det er sider ved tilleggspensjonen som ligner private pensjonsordninger, er det således - særlig på finansieringssiden, i noen grad også på ytelsessiden - vesentlige forskjeller. Etter min mening kan ikke tilleggspensjonen likestilles med en forsikringsordning."

En slik forståelse av grunnlovsvernet for trygderettigheter ville innebære at det er de mest ”luksusbetonte” trygdeytelsene som vil få det beste vernet.¹⁰⁹ Grunnloven vil da først og fremst tilgodese personer som allerede har sikret seg økonomisk. Borthen- og Thunheim-dommene, som begge ble vunnet av staten, viser at pensjonister likevel må tåle enkelte inngrep. Dersom alderspensjonene hadde hatt klarere likhetstrekk med private forsikringer, eller dersom Høyesterett hadde lagt større vekt på eksisterende likhetstrekk, er det mulig at pensjonene hatt fått et sterkere vern.¹¹⁰ Nye rettigheter ble tatt inn ved grunnlovsreformen i 2014, men det er ikke oppklart om trygdeytelsene vil få et bedre vern enn tidligere.¹¹¹ Tar man utgangspunkt i at grunnlovsvernet for trygderettigheter ikke er blitt endret, vil lovgiver, basert på Høyesteretts praksis, ha stor frihet til å foreta endringer i trygdesystemet.

På den annen side kan man spørre seg hvorfor allerede innvilgede korttidsytelser ikke skulle kunne fratras mottakerne gjennom en lovendring. Dette er ytelser med en svak forbindelse mellom tidligere bidrag og utbetalinger. Særlig gjelder dette kontantstøtte og barnetrygd, som er finansiert gjennom generell beskatning. At slike ytelser likevel vil ha et visst vern dersom de er blitt innvilget, kan begrunnes med at mottakerne har innrettet seg økonomisk etter å få disse ytelsene i en tid fremover. Høgberg trekker frem hvordan opphevelse av kontantstøtteleven ville påført mottakerne et økonomisk tap, i hvert fall på kort sikt. Et slikt økonomisk tap kan være vernet mot tilbakevirkning.¹¹² Fordi det er tale om korttidsytelser vil et eventuelt tap som regel være av en begrenset størrelse (men trolig betydelig nok for den enkelte mottaker). Det vil da være lite å spare for staten på å stoppe utbetalingen av løpende ytelser.

3.2.2.3 *Løpende- og ikke-løpende ytelser*

Borthen- og Thunheim-dommene gjaldt løpende ytelser, men førstvoterende i Borthendommen stilte seg ikke helt avvisende til at også ikke-løpende ytelser kan ha et grunnlovsvern.¹¹³ I Enkepensjons-dommen¹¹⁴ var den omstridte ytelse, ektefellepensjon til den avdøde fraskilte ektefelle, ennå ikke begynt å løpe. Dommen gjør ikke noe større nummer ut av at det var tale om en ikke-løpende ytelse, men går raskt inn på vurderingen av om inngrepet var

---

¹⁰⁹ Kjønstad (2009) s. 250.

¹¹⁰ Hatland (2014) s. 98-99, Kjønstad (2008) s. 78.

¹¹¹ Etter Grunnloven § 110 første ledd annet punktum skal ”[d]en som ikke selv kan sørge for sitt livsopphold, [ha] rett til støtte fra det offentlige”. Selv om bestemmelsen bruker ordet ”rett”, er den vag med hensyn til hva retten går ut på. Den forplikter med andre ord ikke staten til å tilby bestemte ytelser (Kjønstad og Syse (2014) s. 353-354). Innføringen av ikke-diskrimineringsprinsippet i § 98 og legalitetsprinsippet i § 113 er ikke ment å endre rettstilstanden (Innst.186 S (2013-2014) s. 25 og 31-32).

¹¹² Høgberg (2010) s. 182.

¹¹³ Rt. 1996 s. 1415 (s. 1424).

¹¹⁴ Rt. 2006 s. 262.

klart urimelig eller urettferdig. Det kan forstås slik at ytelsen ble sett på som en etablert rettighet for den fraskilte ektefellen, selv om den ikke var begynt å løpe. Jeg går nærmere inn på dommen under punkt 3.2.3.2.

Høyesterett har ennå ikke vurdert om inngrep i retten til å eksportere en trygdeytelse kan komme i strid med Grunnloven § 97. Trygderetten har tatt stilling til om innføringen av et forbud mot eksport av tilleggspensjon som ung ufør etter at den ankende part var blitt innvilget ytelsen, var i strid i med tilbakevirkningsforbudet.¹¹⁵ Det ble lagt til grunn at mannen hadde vært bosatt i Danmark da forbudet ble innført, men at han deretter hadde bodd litt over et år i Norge før han hadde returnert til Danmark. Det var altså tale om en løpende ytelse, men selve eksporten av ytelsen var blitt avbrutt mens mannen bodde i Norge. Retten viste til vurderingstemaet i Rt. 1996 s. 1415, og fant at selv om vedkommendes rettsposisjon hadde blitt svekket i forbindelse med lovendringen, forelå det ikke forhold som medførte av lovendringen var klart urimelig eller urettferdig. Dommen kan forstås slik at resultatet ville blitt et annet dersom mannen ikke hadde flyttet tilbake til Norge etter lovendringen. I så fall ville mannen fortsatt hatt en rett til å eksportere ytelsen, selv om lovgiver hadde innført et eksportforbud. En slik løsning ville tilgodesett enkeltpersonens behov for forutsigbart, og kunne forsvares på det grunnlaget, selv om andre mottakere av samme ytelse ikke kan eksportere ytelsen.

Flere spørsmål knyttet til trygderettighetenes grunnlovsværn er fortsatt uavklarte. Dette kan tilskrives manglende vilje hos Stortinget til å binde seg til et slikt vern, men uavklarte spørsmål kan også skyldes at relativt få trygdesaker kommer opp for Høyesterett. Det knytter seg gjerne store saksomkostninger ved å ta en sak helt til landets øverste domstol, og Høyesterett har samtidig blitt beskyldt for å være for lojal overfor lovgiver.¹¹⁶ Dette kan avskrekke mange fra å ta sakene videre, og medfører at man går glipp av mulige avklaringer. Manglende rettspraksis er ikke et like stort problem med hensyn til Den europeiske menneskerettskonvensjonen.

3.2.3 Den europeiske menneskerettskonvensjonen

3.2.3.1 Diskriminering på grunnlag av bosted

Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) har først og fremst fokus på sivile og politiske rettigheter, ikke sosiale og økonomiske. Gjennom sin praksis har Den europeiske

---

¹¹⁵ TRR-2013-1281.

¹¹⁶ Kjønstad (1999) - se særlig s. 115-117 om trygdesaker, Ketscher (2013).

menneskerettsdomstolen (EMD) innfortolket et vern av trygderettigheter i konvensjonen med tilleggsprotokoller. Dette medfører at norske trygdemottakere kan ha et bedre vern for sine ytelser etter EMK enn etter Grunnloven.

Et grunnlag for eksport av trygdeytelser kan utledes av EMK artikkel 14, som inneholder et forbud mot diskriminering. Bestemmelsen nevner flere mulige diskrimineringsgrunnlag, som kjønn, rase og nasjonalitet, men bosted (at man er bosatt i et annet land) er ikke blant disse. Oppstillingen i artikkel 14 er ikke uttømmende, jf. uttrykket ”slik som” (”such as” i den autentiske engelske teksten). Det er derfor mulig å fortolke et forbud mot diskriminering på grunnlag av bosted inn i bestemmelsen, noe EMD også har gjort i sin praksis. Et forbud mot diskriminering på grunnlag av bosted åpner for eksport av trygdeytelser.

I *Pichkur v. Ukraine* hadde en pensjon blitt nektet utbetalt med den begrunnelse at mottakeren hadde flyttet til et annet land. EMD kom frem til at dette var i strid med diskrimineringsforbudet i EMK artikkel 14 fordi *Pichkur*, som for øvrig var i en tilsvarende situasjon (”a relevantly similar situation”) som pensjonsmottakere bosatt i Ukraina, ble behandlet annerledes utelukkende på grunn av bosted. Det er det å gjøre selve retten til en ytelse avhengig av bosted som kan medføre diskriminering. Dommen er ikke til hinder for at mottakere som har blitt tilkjent en ytelse som er finansiert gjennom generell beskatning, ikke får ytelsen oppjustert på lik linje med mottakere som blir boende i ytelseslandet.¹¹⁷ Diskrimineringsvernet etter EMK blir dermed videre enn etter trygdeforordningen artikkel 7, som kun gir et vern dersom man flytter innenfor EØS.

Selv om det blir påvist forskjellsbehandling, kan dette opprettholdes dersom forskjellsbehandlingen kan rettfærdiggjøres. I *Pichkur v. Ukraine* uttalte EMD at eldre restriksjoner som medfører forskjellsbehandling på grunnlag av bosted, må ses i lys av senere utvikling. Fordi det tidligere har vært tekniske utfordringer i forbindelse med å utbetale en ytelse til utlandet, kan ikke dette nødvendigvis rettfærdiggjøre et strengt bostedskrav i dag.

Artikkel 14 er ikke et selvstendig diskrimineringsforbud. En eventuell forskjellsbehandling må gå utover ”[u]tøvelsen av de rettigheter og friheter som er fastlagt i denne konvensjon”. Dette inkluderer også rettigheter i tilleggsprotokoller. En slik rettighet er retten til privat eiendom i EMKs tilleggsprotokoll (TP) 1 artikkel 1. Man må derfor først vurdere om ytelsen er en

---

¹¹⁷ *Carson and others v. UK*. I denne saken fant domstolen at klagerne ikke var i en ”relevantly similar situation” som andre ytelsesmottakere. Bidragene klagerne hadde innbetalt til et nasjonalt fond var ikke eksklusivt forbundet med den aktuelle ytelsen, og fondet kunne bli spedt på med midler fra generell beskatning (avs. 84). Innbetalingene kunne dermed ikke sammenliknes med premier betalt til en privat forsikring. Fordi ytelsen ble gitt for å sikre personer boende i Storbritannia økonomisk, var det vanskelig å sammenlikne de ulike situasjonene på grunn av ulike sosioøkonomiske forhold (86).

rettighet beskyttet av EMK TP 1 artikkel 1, før man kan vurdere om det foreligger diskriminering.¹¹⁸ Man kan ikke ut fra artikkel 14 alene fortolke seg frem til en rett til å eksportere trygdeytelser.

3.2.3.2 *Privat eiendomsrett*

Det følger av EMK TP 1 artikkel 1 at enhver ”har rett til å få nyte sin eiendom i fred”, noe som innebærer en beskyttelse av privat eiendom. Unntak kan gjøres under særlige betingelser dersom dette er i det offentliges interesse. Høyesterett og EMD har i flere saker slått fast at trygdeytelser kan anses som eiendom, eller ”possessions”, etter EMK TP 1 artikkel 1.¹¹⁹ Dette gjelder selv om en ytelse er finansiert gjennom generell beskatning, og ikke bare dersom ytelsen er finansiert gjennom bidrag til et bestemt fond.¹²⁰ Både inntekstpensjon og barnetrygd kan derfor anses som privat eiendom. Det avgjørende er ikke hvordan ytelsen er finansiert, men om man har rett til å motta ytelsen etter nasjonal lovgivning.¹²¹ Dersom innvilgelsen av en ytelse beror på en skjønnsmessig vurdering, vil det ikke være tale om en eiendom.¹²² Dette kan gi ytelser som mangler et forsikringsmessig preg et sterkere vern etter EMK enn etter Grunnloven.

Selv om finansieringen ikke er avgjørende for om en ytelse er en eiendom eller ikke, kan det ha betydning for når en eventuell eiendom blir ervervet. EMD har blant annet uttalt at “[i]n certain circumstances the making of compulsory contributions, for example to a pension fund or a social insurance scheme, may create a property right protected by Article 1 of Protocol No. 1 even before the contributor fulfils all the conditions to actually receive the pension or other benefit. This is the case when there is a direct link between the level of contributions and the benefits awarded”.¹²³ Der en slik “direct link” kan påvises, vil bidragsyteren ha, “at any given moment, an identifiable and claimable share in the fund”.¹²⁴ Innbetalinger av bidrag

---

¹¹⁸ Pennings (2015) s. 123-124.

¹¹⁹ Se for eksempel HR-2016-389-A avs. 121 og 122 og *Stec and others v. UK* avs. 50 (avgjørelse avsagt 6. juli 2005).

¹²⁰ I *Stec*-avgjørelsen avsnitt 50 sies det slik: ”Given the variety of funding methods, and the interlocking nature of benefits under most welfare systems, it appears increasingly artificial to hold that only benefits financed by contributions to a specific fund fall within the scope of Article 1 of Protocol No. 1. Moreover, to exclude benefits paid for out of general taxation would be to disregard the fact that many claimants under this latter type of system also contribute to its financing, through the payment of tax.”

¹²¹ Kapuy (2007) s. 228.

¹²² Dvs. at stønad til livsopphold etter sosialtjenesteloven § 18, som gis på bakgrunn av behovsprøving, ikke er en eiendom etter EMK..

¹²³ *Béláné Nagy v. Hungary* avs. 83.

¹²⁴ *F.P.J.M. Kleine Staarman v. the Netherlands* (Kommissjonens avgjørelse).

til et fond kan med andre ord i noen tilfeller skape en eierandel i fondet.¹²⁵ Dette kan få betydning for ikke-løpende ytelser.

Hva som skal til for at det foreligger en tilstrekkelig forbindelse mellom bidrag og ytelse, virker ikke å være endelig avklart. I *Kjartan Ásmundsson v. Iceland* hadde klageren periodevis ("intermittently") innbetalt bidrag til et pensjonsfond for sjømenn fra 1969 til 1981, uten at dette ga ham et krav på en identifiserbar andel i fondet. For å få en rett til den aktuelle ytelsen, en uførepensjon, måtte Ásmundsson oppfylle lovens øvrige vilkår.¹²⁶ Når han først hadde fått innvilget ytelsen, var det et inngrep i eiendomsretten å stoppe utbetalingen av ytelsen. *Bélané Nagy v. Hungary* handlet om en ungarsk uføreytelse. For å ha krav på ytelsen måtte mottakeren oppfylle et bidragsvilkår, som innebar at mottakeren måtte ha innbetalt bidrag til et fond i en periode fastsatt på bakgrunn av alder. Rettens flertall fant at klageren hadde fått en eiendomsrett fra tidspunktet da hun hadde oppfylt kravet til forutgående bidragsperiode.¹²⁷ Et mindretall bestående av syv dommere mente derimot at klageren ikke hadde fått et krav på en identifiserbar andel i fondet, og at vilkåret om en forutgående bidragsperiode bare var ett av vilkårene for å få rett til ytelsen.¹²⁸ Det virker som om dommen innebærer et brudd med tidligere praksis. Siden flertallet var knapt, kan det tenkes at siste ord ikke er sagt.

Retten til en ikke-løpende ytelse som er basert på en arbeidskontrakt, kan bli ansett som en eiendomsrett. Dette gjelder både der det er betalt særlige bidrag til et eget fond¹²⁹, og der arbeidsgiver har påtatt seg en mer generell forpliktelse til å betale pensjon gjennom arbeidskontrakten¹³⁰. I det førstnevnte tilfellet kan en ytelse ikke nektes utbetalt dersom bidragene er betalt. I sistnevnte tilfelle oppstår eiendomsretten i det man går inn i arbeidsforholdet. Da vil pensjonen kunne anses som en del av lønnen.

I *Enkepensjons-dommen*¹³¹ fant Høyesterett at en fraskilt ektefelles krav på ektefellepensjon var en "possession" etter EMK TP 1 artikkel 1. Avdøde hadde vært medlem av Statens pensjonskasse og betalt medlemsinnskudd fra 1945 til 1990. Før dødsfallet hadde lovgiver i 1991 endret vilkårene for den aktuelle ytelsen, slik at den overlevende parten ikke lenger oppfylte vilkårene. Avdøde hadde altså betalt sine bidrag til pensjonen før loven ble endret. Partene var enige om at den overlevendes rett til ektefellepensjon var en "possession". Dette kan forstås

---

¹²⁵ T v. Sweden (Kommissjonens avgjørelse).

¹²⁶ *Kjartan Ásmundsson v. Iceland* avs. 40.

¹²⁷ *Bélané Nagy v. Hungary* avs. 105.

¹²⁸ *Bélané Nagy v. Hungary*, mindretallet avs. 24.

¹²⁹ *Gaygusuz v. Austria* avs. 39-41. Den aktuelle ytelsen ble gitt på bakgrunn av innbetalinger av bidrag til et arbeidsløshetsforsikringsfond.

¹³⁰ *Azinas v. Cyprus* avs. 32-34.

¹³¹ Rt. 2006 s. 262.

slik at pensjonen var en eiendomsrett forut for lovendringen, og at pensjonen derfor også ble ansett som en eiendomsrett for den overlevende parten. Når eiendomsretten oppsto, fremgår ikke av dommen, men EMDs praksis tilsier at avdødes eiendomsrett til pensjonen oppsto fra og med innbetaling av medlemsinnskuddene.¹³² Siden ekteskapet ble inngått 1953, kan ikke ektefellens eiendomsrett ha oppstått forut for dette tidspunktet.

Dersom mottakeren av en trygdeytelse ikke har bidratt til ytelsen gjennom innbetalinger, vil vedkommende ha en eiendomsrett til ytelsen fra det tidspunktet personen oppfyller vilkårene for å få ytelsen. I *Stec-avgjørelsen*, som gjaldt ikke-bidragspliktige ytelser gitt i forbindelse med arbeidsskader eller yrkesrelaterte sykdommer, sies det at personer som er avhengige av slike ytelser trenger ”a degree of certainty and security”.¹³³ Dette er liknende hensyn som taler for et vern av innvilgede korttidsytelser etter Grunnloven, se under punkt 3.2.2.

Et mulig inngrep i individets rettigheter må vurderes opp mot nasjonalstatens skjønnsmargin. Hvor stor skjønnsmargin statene har vil variere fra område til område. Når det kommer til økonomiske og sosiale tiltak nyter statene en stor skjønnsmargin som EMD vil respektere, med mindre tiltaket er ”manifestly without reasonable foundation”.¹³⁴ I slike saker vil statene som regel ha bedre oversikt enn domstolen til å vurdere hva slags tiltak som er nødvendige. Om et tiltak faller innenfor skjønnsmarginen må vurderes konkret i en sak.¹³⁵ Et mulig eksportforbud vil trolig først og fremst være motivert av et ønske om å spare penger.

3.3 Personer som mottar norske trygdeytelser forut for utmeldingen

3.3.1 Den aktuelle situasjonen

I dette scenarioet har norske trygdemedlemmer flyttet til den utmeldte staten før denne meldte seg ut av EU/EØS. Før utmeldingen har medlemmene fått krav på trygdeytelser fra folketrygden, og de får fortsatt utbetalt ytelsene på utmeldingstidspunktet. Det er altså tale om personer som har innrettet seg etter gjeldende rett vedrørende trygdeeksport, som omtalt i del 2.

For disse trygdemottakerne vil eksportnekt som følge av et lands utmelding av EU og/eller EØS svekke en allerede etablert posisjon for fremtiden. Det er tale om en etablert posisjon fordi ytelsene allerede er løpende ved utmeldingstidspunktet. Eksportnekt vil altså være et tilbakevirkende inngrep. Fordi det er tale om å stoppe hele ytelser fra eksport, vil personen

---

¹³² Rett til full alderspensjon krever 30 års tjenestetid, ved kortere tjenestetid blir ytelsen avkortet, jf. Statens pensjonskasseloven § 22 annet ledd.

¹³³ *Stec and others v. UK* avs. 51 (avgjørelse avsagt 6. juli 2005).

¹³⁴ *Stec and other v. UK* avs. 52 (dom avsagt 12. april 2006).

¹³⁵ Ketscher (2013) s. 325.

også bli diskriminert i forhold til andre mottakere utelukkende på bakgrunn av bosted. Diskrimineringen er et inngrep i en allerede etablert eiendomsrett. Denne eiendomsretten ble etablert senest ved innvilgelse av ytelsene.

Det synes lite tvilsomt at eksportnekt av løpende ytelser vil anses som et inngrep overfor mottakerne av ytelsene. Det gjenstår dermed å vurdere om slike inngrep kan rettferdiggjøres. Både vernet etter Grunnloven og etter EMK legger opp til helhetsvurderinger, der hensynet til individets eller en gruppes rettigheter står opp i mot hensynet til lovgivers frihet. Om inngrepet rammer enkeltpersoner eller en mindre gruppe særlig hardt, og hvilke forventninger de berørte har, kan trekke i retning av å finne inngrepet i strid med Grunnloven eller EMK. I motsatt retning trekker Stortingets behov for å kunne gjøre endringer og omprioritere. Ulike hensyn kan gjøre seg gjeldende for korttidsytelser og langtidsytelser. De vil derfor bli behandlet separat.

3.3.2 Korttidsytelser

Korttidsytelser som dagpenger og sykepenger er ment å kompensere for inntektstap, og et tap av slike ytelser vil derfor kunne merkes av mottakerne. Men i motsetning til langtidsytelsene ytes dagpenger og sykepenger kun i en kortere periode. Den samlede ytelsen vil derfor være mindre enn den samlede ytelsen av en langtidsytelse. Eksportnekt av dagpenger og sykepenger er derfor et mindre inngrep enn eksportnekt av langtidsytelser, men det vil fortsatt være et stort tap for mottakeren.

For staten, fordi ytelsene nettopp er kortvarig, vil det være lite å spare på stoppe eksport av allerede løpende ytelser. Utenom barnetrygden, vil innvilgede korttidsytelser bli gitt i opptil ett til to år. Fortsatt betaling av ytelsene vil derfor være en overskuelig forpliktelse. For barnetrygd bør det i det minste vurderes en overgangsperiode.

3.3.3 Langtidsytelser

For langtidsytelsene vil eksportnekt som regel ha en betydelig virkning for mottakerne, fordi ytelsene gjerne er mottakernes hovedinntektskilde. Mottakerne har også innrettet seg etter å få disse ytelsene i lang tid fremover, i alderspensjonens tilfelle ut livet. Fordi ytelsene tjenes opp på bakgrunn av medlemskaps- eller inntektsperioder i de enkelte landene, vil ikke et tap av slike ytelser bli (fullt ut) kompensert av en tilsvarende ytelse fra det nye bostedslandet.

Sett fra statens synspunkt er betaling av løpende langtidsytelser en langt større forpliktelse enn betaling av løpende korttidsytelser. Staten har en viss frihet til å nedjustere utbetalingsbeløpene for å sikre fortsatt finansiering av ytelsene, se for eksempel Borthen- og Thunheimdommene. Men et forbud mot eksport av ytelsene i sin helhet vil vanskelig kunne rettferdiggjøres. For enkelte av langtidsytelsene, tilleggspensjon og inntektspensjon, virker man uansett

ikke særlig interessert i å legge restriksjoner på eksporten, selv om disse er noen av de mest kostbare ytelsene folketrygden tilbyr.

3.4 Personer som ikke mottar norske trygdeytelser forut for utmeldingen

3.4.1 Den aktuelle situasjonen

I dette scenarioet ligger utmeldingen tilbake i tid. Personer som er eller har vært trygdede-
lemmer i Norge, ønsker å flytte til det utmeldte landet, og å ta med seg norske trygdeytelser
dit. Eventuelt er personene allerede bosatt i det utmeldte landet, men har opptjent rettigheter i
Norge som de ennå ikke har gjort krav på og fått utbetalt. Her er spørsmålet om disse perso-
nene kan eksportere trygdeytelser fra Norge til det utmeldte landet fra et tidspunkt frem i tid.

Situasjonen kan sammenliknes med en situasjon der en trygdeytelse blir avskaffet. Lovgiver
har en viss frihet til å endre eller fjerne ulike trygdeytelser for fremtiden. Det at man har til-
budt en ytelse tidligere, kan ikke binde staten til å tilby samme ytelse i all fremtid. Forvent-
ninger beskytter ikke nødvendigvis mot lovendringer med virkning fremover i tid. Men har
man betalt inn tidligere mot løfter om å få en noenlunde tilsvarende ytelse tilbake på et senere
tidspunkt, som ved en forsikringsordning, vil man som regel ha en berettiget forventning om
faktisk å få denne ytelsen.

For at en rettslig posisjon eller rettighet skal ha et vern mot tilbakevirkning, fordrer det at po-
sisjonen eller rettigheten er etablert på det tidspunkt da loven endres.¹³⁶ Et rent håp om å få en
trygdeytelse i fremtiden er ikke tilstrekkelig til å oppnå et vern etter Grunnloven § 97. Som
nevnt under punkt 3.2.2, mener Kjønstad at pensjoner bør ha et grunnlovsvern selv om de
ikke er innvilget, men opptjent. Vernet knyttes særlig til ytelsenes forsikringsmessige preg. Et
mulig vern for en ikke-løpende, forsikringsliknende ytelse, kan basere seg på at ytelsen har
blitt en etablert rettighet fra og med innbetalingen av trygdeavgift.

Når det gjelder retten til privat eiendom etter EMK er denne retten knyttet til allerede ervervet
eiendom, ikke retten til å erverve eiendom ("to acquire possession").¹³⁷ Dersom en ikke-
løpende ytelse ikke anses som en ervervet eiendom, vil den ikke være vernet av EMK. Som
regel vil en ytelse være ervervet i det man får den innvilget, men EMD har funnet at en ytelse
på grunn av innbetalinger kan anses ervervet enda tidligere. Erverv gjennom innbetalinger
krever en direkte forbindelse mellom innbetalingene og utbetalingene. Betaling av bidrag til et
særlig fond vil trolig oppfylle et slikt krav, men rettspraksis er litt uklar på dette punktet.

---

¹³⁶ Som nevnt under Borthen-dommen over, er også uegentlig tilbakevirkning omfattet av Grunnloven § 97,
dersom det er tale om inngrep i etablerte rettslige posisjoner eller rettigheter.

¹³⁷ Ketscher (2013) s. 318, *Stec and others v UK* avs. 54 (avgjørelse avsagt 6. juli 2005).

Vern etter Grunnloven og EMK for ikke-løpende ytelser vil altså bero på om retten til ytelsen er ervervet eller etablert. Ved en kombinasjon av Grunnloven og EMK, kan man si at ytelser som minner om private forsikringer er ervervet fra tidspunktet man betaler trygdeavgift, mens øvrige ytelser er ervervet fra tidspunktet når man oppfylder de lovbestemte vilkårene, eventuelt fra det tidspunktet ytelsene blir innvilget. Det kan innvendes at alle ytelser etter folketrygdloven (altså ikke kontantstøtte og barnetrygd) er finansiert til dels gjennom trygdeavgift. Forskjellen mellom de forsikringspregede ytelsene og de øvrige ytelsene er at førstnevnte er opptjent over lengre tid, noe som styrker forholdet mellom innbetalinger og utbetalinger.

3.4.2 Korttidssytelser

Ikke-løpende korttidssytelser er ikke opptjent over et langt livsløp slik alderspensjonen er. Den enkelte kan ikke regne med at det man har betalt inn som trygdeavgift, skal komme i gjenytelse som dagpenger eller sykepenger (de fleste vil vel helst unngå å benytte seg av disse ytelsene). Kontantstøtte og barnetrygd finansieres gjennom generell beskatning, og mangler derfor en tydelig forbindelse mellom innbetalinger og utbetalinger. Det passer derfor dårlig å si at disse ytelsene blir ervervet på et tidligere tidspunkt enn når man eventuelt blir arbeidsledig, blir syk, eller får barn. Dersom man flytter fra Norge og oppfylder vilkårene for å få en slik korttidssytelse i det nye landet, vil dette landet stå for hele ytelsen.

3.4.3 Langtidssytelser

Den nye inntektspensjonen er den ytelsen med klare likhetstrekk med en privat forsikringsordning. Veldig forenklet innbetaler man et beløp hvert år som går inn i en pensjonsbeholdning. De beløpene man får ut igjen beregnes på grunnlag av denne beholdningen. Strengt tatt går ikke innbetalingene inn i et eget alderspensjonsfond, slik tilfellet er ved privat pensjonsparing, men pensjonsbeholdning kan på sett og vis sammenliknes med et slikt fond. Det bør være en høy terskel for å gjøre større inngrep i en slik beholdning. Dette taler for å anse den opptjente pensjonen som privat eiendom, selv om man ikke har fått noen utbetalinger ennå. Et forbud mot eksport av denne ytelsen må anses i strid med Grunnloven og EMK, på lik linje med forbud mot å eksportere løpende ytelser, se punkt 3.3.

Tilleggspensjon etter den gamle pensjonsordningen opererer ikke med liknende beholdninger, men ytelsene baserer seg på tidligere inntekter opp gjennom livet. Det gir ikke en like direkte forbindelse mellom innbetalinger og utbetalinger, men for de aller fleste vil det være en sammenheng mellom det man har betalt i trygdeavgift opp gjennom årene, og den ytelsen man får tilbake som pensjonist. Hadde man hatt en særlig pensjonsavgift istedenfor eller i tillegg til trygdeavgiften, ville konklusjonen blitt mindre tvilsom. Det er uansett ingen hindre i folketrygdloven for å eksportere verken inntektspensjon eller tilleggspensjon.

For minstepensjoner basert på trygdetid er det ikke noen liknende opptjening gjennom innbetalinger. De mangler det forsikringspreget som i følge Kjønstad vil kunne gi en ikke-løpende ytelse et grunnlovsværn. Uføretrygden hadde tidligere en sterkere forbindelse mellom innbetalinger og utbetalinger, men dette har blitt svekket. Både minstepensjoner og uføretrygd avkortes dersom mottakeren har kortere trygdetid i landet enn 40 år. Dersom vedkommende både har bodd i Norge og i et annet land med tilsvarende bestemmelser som Norge, vil et eksportforbud medføre at personen vil gå glipp av en delpensjon fra et av landene. Personer som har mindre enn 20 års trygdetid i Norge og har hatt inntekt under grunnbeløpet, vil ikke kunne eksportere pensjon eller uføretrygd fra Norge.¹³⁸

Minstepensjonister og uføretrygdete har like sterke behov for forutsigbarhet og sikkerhet som andre mottakere av langtidsytelser. I mange tilfeller kan de over flere år ha innrettet seg etter å få en eventuell fremtidig ytelse. Å frata disse personene muligheten til å eksportere ytelser fra Norge vil ramme en allerede utsatt gruppe uforholdsmessig hardt.

3.5 En region erklærer selvstendighet

3.5.1 Selvstendighet fra medlemsstater

Foruten problemstillinger knyttet til en medlemsstats utmelding av EU, er det problemstillinger knyttet til en regions utmelding, eller løsrivelse, fra en medlemsstat. Dette har blitt aktualisert av selvstendighetsbevegelser blant annet i Catalonia i Spania, Skottland i Storbritannia og Flandern i Belgia. Dersom en region erklærer selvstendighet, kan dette få betydning for forholdet til EU og EØS, og dermed også anvendelsen av trygdeforordningen og eksportprinsippet.

En ny stat er ikke nødvendigvis avhengig av internasjonal anerkjennelse for å bli ansett som et folkerettssubjekt¹³⁹, men manglende anerkjennelse vil hemme mulighetene for å inngå bilaterale avtaler med andre stater, for eksempel om trygd.

3.5.2 Ensidig uavhengighetserklæring

Dersom en del av en EU-stat ensidig erklærer uavhengighet, uten at en slik erklæring blir godkjent verken av staten det brytes ut av, eller av øvrige EØS-land, vil situasjonen utadtil være den at ingenting har hendt. Regionen vil fortsatt bli ansett som en del av staten, og dermed også del av EU og EØS-avtalens geografiske virkeområde. I en slik situasjon vil trygdeforordningen fortsatt være gjeldende.

---

¹³⁸ Jf. folketrygdløven § 12-3 annet ledd, § 19-3 annet ledd og § 20-10 femte ledd.

¹³⁹ Opsahl og Aall (1998) s. 844.

3.5.3 Internasjonalt anerkjent selvstendighet

Dersom en region blir selvstendig etter en fredelig løsrivelse, og oppnår internasjonal anerkjennelse som en selvstendig stat, blir spørsmålet hvilket forhold denne nye staten vil få til EU og EØS. En slik situasjon er ikke regulert i EUs traktater.

Kommisjonen har tidligere uttalt at "a newly independent region would, by the fact of its independence, become a third country with respect to the Union and the treaties would, from the day of its independence, not apply anymore on its territory".¹⁴⁰ Dersom en region skulle ønske å bli medlem av EU som selvstendig stat, må den søke om medlemskap etter TEU artikkel 49 på lik linje med andre tredjeland. Fra tidspunktet for selvstendighet og frem til et eventuelt medlemskap, følger det av Kommisjonens uttalelse at EUs traktater ikke vil gjelde for regionen.

Tar man uttalelsen på ordet, legges det ikke opp til en forhandlingsperiode ved en regions uttreden av EU, slik tilfellet er for medlemsstater utmelding etter TEU artikkel 50. Det betyr likevel ikke at ingen forhandlinger vil finne sted. Grønland ble del av Fellesskapet (forgjenger til EU) som del av Danmark i 1973. Etter at Grønlands befolkning stemte for å tre ut av Fellesskapet i 1983, ble det gjennomført forhandlinger om det fremtidige forholdet mellom Fellesskapet og Grønland før den endelige utmeldingen i 1985. Forhandlingene resulterte blant annet i en egen forordning om trygderettigheter for arbeidere berørt av Grønlands utmelding.¹⁴¹ Utmeldingen var riktignok ikke foranlediget av at Grønland ble en selvstendig stat, men fikk indre selvstyre. Poenget her er at det likevel ble forhandlet om betingelser for utmeldingen, selv om det ikke fantes noen traktatfestet prosedyre for dette.

Skulle det ikke bli noen forhandlinger mellom EU og regionen, vil situasjonen bli tilsvarende som dersom en medlemsstat melder seg ut og ingen avtale kommer på plass. De trygderettighetene som er beskyttet ved en medlemsstats utmelding, vil også være beskyttet dersom en region blir selvstendig.

3.6 Oppsummering av trygderettigheters vern ved utmelding av EU/EØS

Dersom et land melder seg ut av EU og/eller EØS, vil trygdemottakernes rett til å eksportere ytelser fra Norge være mer usikker enn etter gjeldende rett. Mottakerne som eksporterer ytel-

---

¹⁴⁰ Kommisjonen (2004).

¹⁴¹ Forordning nr. 1661/85. Forordningen skulle beskytte rettigheter som var opptjent eller ervervet i den perioden Grønland hadde vært del av fellesskapet, både for medlemskapslandenes borgere som hadde arbeidet på Grønland, og for personer bosatt på Grønland som hadde arbeidet i medlemsstatene.

ser til det utmeldte landet fra før av, vil mest sannsynlig kunne fortsette å gjøre dette. Når det gjelder ytelser som ennå ikke er innvilget, vil de ytelsene som likner mest på private forsikringer, det vil si inntekstpensjonen og til en viss grad tilleggspensjonen, ha det sterkeste vernet etter Grunnloven og EMK. Eksport av andre trygdeytelser vil trolig bero på en eventuell trygdeavtale.

4 Avslutning

Trygdemottakere har i dag generelt stor frihet til å eksportere trygdeytelser innenfor EØS-området. Denne friheten rekker i noen tilfeller utover det som er nødvendig for å tilrettelegge for fri bevegelse av arbeidskraft, som var den opprinnelige hensikten bak trygdekoordineringsreglene. Norske pensjonister som har arbeidet i Norge gjennom hele karrieren, har rett til å ta med seg alderspensjonen dersom de ønsker å flytte til et varmere land, som Spania. Det kan også stilles spørsmålstegn ved om eksport av kontantstøtte og barnetrygd virkelig er med på å øke mobiliteten blant arbeidstakere. Disse eksemplene er med på å illustrere hvilken betydning koordineringsreglene har fått.

I 2016 gikk 1,7 % av utbetalingene fra NAV til personer bosatt i utlandet, i alt 7,1 milliarder kroner.¹⁴² En stor del av ytelsene gikk til mottakere bosatt innenfor EØS, særlig i Sverige og Spania. Disse utbetalingene utgjør fortsatt en overskuelig del av statens samlede utgifter, men med økt mobilitet vil flere personer bosatt i andre land ha krav på trygdeytelser fra Norge. Det vil derfor ha interesse både for norske myndigheter og for den enkelte mottaker å vite om konsekvensene av endringer i eksportabiliteten, som for eksempel dersom en stat melder seg ut av EØS.

Det gjennomgangen i del 3 viser er at en stats utmelding av EØS vil ha minst betydning for alderspensjonene, særlig tilleggspensjon og inntektpensjon. Folketrygdloven legger allerede få eller ingen begrensninger på adgangen til å eksportere disse ytelsene. Dette er fordi disse ytelsene i større grad anses som en del av mottakernes private eiendom, noe som gjør det vanskeligere å legge beslag på dem. Minstepensjoner og uføretrygd har ikke et like sterkt vern. Fortsatt eksport av disse vil bero på rimelighetshensyn.

Når det gjelder korttidsytelsene, vil muligheten for eksport av disse til et land som har meldt seg ut av EØS, og som Norge ikke har en trygdeavtale med, bero på om ytelsen allerede ble eksportert til dette landet på utmeldingstidspunktet eller ikke. Løpende ytelser har et visst vern, i hvert fall etter EMK. Det vil dessuten være urimelig å fjerne ytelsen for folk som har innrettet seg etter denne. For personer som ennå ikke har fått innvilget en korttidsytelse, gjør ikke slike hensyn seg i like stor grad gjeldende.

En eventuell trygdeavtale med den utmeldte staten kan ikke gi trygdemottakerne dårligere rettigheter enn de ville hatt uten en avtale. En slik avtale må derfor i det minste sikre fortsatt eksport av alderspensjoner, i hvert fall slike opptjente pensjoner som tilleggspensjon og inn-

---

¹⁴² NAV (2017).

tekstpensjon. Siden den utmeldte staten ikke lenger er medlem av det indre markedet, vil ikke prinsippet om fri bevegelse for arbeidskraft nødvendigvis bli styrende for trygdeavtalen. Det vil for eksempel ikke være nødvendig å legge til rette for eksport av dagpenger, slik trygdeforordningen gjør. Eksport av familieytelser kan man også tenke seg at vil bli nedprioritert i en slik avtale. Dersom trygdeforordningen ikke lenger er gjeldende rett, er det derfor sannsynlig at muligheten for trygdeeksport vil bli begrenset.

Litteraturliste

Litteratur

- Andresen, Martin. ”Koordinering av trygdeytelser i EØS-området”, i *Trygd og pensjon i EØS*, Biørn Bogstad (red.), Oslo: Gyldendal Juridisk, 2015a, s. 19-37.
- Andresen, Martin. ”Kontantytelser ved sykdom og svangerskap/fødsel”, i *Trygd og pensjon i EØS*, Biørn Bogstad (red.), Oslo: Gyldendal Juridisk, 2015b, s. 95-107.
- Hasfjord, Kjersti. ”Sykepenger m m”, i *Trygdeytelser i Europa*, Asbjørn Kjønstad (red.), Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1999, s. 77-88.
- Hatland, Aksel. ”De sosiale rettighetenes fremmarsj gjennom 200 år - og pliktens tilbaketog?», i *Grunnloven og velferdsstaten*, Henriette Sinding Aasen og Nanna Kildal (red.), Bergen: Fagbokforlaget, 2014, s. 89-108.
- Hatland, Aksel. ”Trygdeeksport – en trussel mot velferdsstaten?», i *Nytt norsk tidsskrift* årg. 32 (2015), s. 135-146 [sitert fra idunn.no].
- Hillion, Christophe. ”The UK withdrawal from the EU – Legal implications for Norway as party to the EEA Agreement”, *NUPI Report no 4* (2017), s. 2-27.
- Høgberg, Benedikte Moltumyr. *Forbud mot tilbakevirkende lover*, Oslo: Universitetsforlaget, 2010.
- Ikdahl, Ingunn. ”De grensekryssende familier: familieytelser og EØS”, i *Trygd og pensjon i EØS*, Biørn Bogstad (red.), Oslo: Gyldendal Juridisk, 2015, s. 108-127.
- Kapuy, Klaus. ”Social Security and the European Convention on Human Rights: How an Odd Couple Has Become Presentable”, i *European Journal of Social Security* vol. 9 (2007), s. 221-242 [sitert fra HeinOnline].
- Ketscher, Kirsten. ”Ejendomsret til sosiale ydelser – Retrospektivt gensyn med Borthen og Thunheim i lyset af EMK Tp 1 art. 1 med inndragelse af Lindheim (Tomtefestesagen)”, i *Velferd og rettferd; Festskrift til Asbjørn Kjønstad 70 år*, Aslak Syse, Kirsten Ketscher, Kåre Lilleholt og Eivind Smith (red.), Oslo: Gyldendal Juridisk, s. 315-330.
- Kjønstad, Asbjørn. ”Er Høyesterett statsvennlig?”, i *Lov og Rett* (1999), s. 97-122.
- Kjønstad, Asbjørn. ”Grunnlovsværn for sosiale rettigheter, særlig enkepensjon”, i *Socialretlige utviklinger & utfordringer*, Stine Jørgensen og Jens Kristiansen (red.), København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2008, s. 63-78.
- Kjønstad, Asbjørn. *Innføring i trygderett*, 4. utg., Oslo: Universitetsforlaget, 2009.
- Kjønstad, Asbjørn og Aslak Syse. ”Grunnlovsreformen og velferdsretten”, i *Jussens Venner* vol. 49 (2014), s. 340-357 [sitert fra Idunn].
- Kjønstad, Asbjørn, Aslak Syse og Morten Kjelland. *Velferdsrett I*, 6. utg., Oslo: Gyldendal Juridisk, 2017.
- Kommisjonen. *Parliamentary questions, 1 March 2004, Answer given by Mr Prodi on behalf of the Commission*. (2004),

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=P-2004-0524&language=EN> [sitert 19.10.17].

Lundevall, Torjus. ”EØS-avtalens bestemmelser om langvarige trygdeytelser”, i *Trygd og pensjon i EØS*, Biørn Bogstad (red.), Oslo: Gyldendal Juridisk, 2015, s. 128-163.

Moen, Ole Chr. Og Biørn Bogstad. ”Supplerende pensjonsordninger”, i *Trygd og pensjon i EØS*, Biørn Bogstad (red.), Oslo: Gyldendal Juridisk, 2015, s. 164-196.

NAV. 7,1 milliarder utbetalt til utlandet i 2016. (2017), <https://www.nav.no/no/Person/Flere+tema/Arbeid+og+opphold+i+utlandet/Nyheter/7-1-milliarder-utbetalt-til-utlandet-i-2016> [sitert 09.11.17].

Opsahl, Torkel og Jørgen Aall. ”Folkeretten”, i *Knophs oversikt over Norges rett*, utgitt av Kåre Lilleholt, 1998, s. 841-867.

Paju, Jaan. *Introduktion till EU:s socialförsäkringsrätt*, 2. utg., Stockholm: Wolters Kluwer, 2016.

Pennings, Frans. ”Coordination of Unemployment Benefits under Regulation 883/2004”, i *European Journal of Social Security* vol. 11 (2009), s. 177-203 [sitert fra HeinOnline Law Journal Library].

Pennings, Frans. ”The approaches of the EU Court of Justice and the European Court of Human Right vis-à-vis discrimination on the ground of nationality in social security”, i *Research handbook on European social security law*, Frans Pennings og Gijsbert Vonk, Edward Elgar Publishing, 2015, s. 121-145.

Sriragulan, Daksha. ”Om den EØS-rettslige adgangen til å kjøpekraftjustere trygdeytelser”, i *Stortingets utredningsseksjon - Perspektiv 01/15* (2015), s. 1-45.

Strban, Grega. ”Brexit and social security of mobile person”, *ERA Forum* (2017), s. 165-185 [sitert fra SpringerLink].

Torsvik, Else Pernille. ”Dagpenger i EØS”, i *Trygd og pensjon i EØS*, Biørn Bogstad (red.), Oslo: Gyldendal Juridisk, 2015, s. 58-81.

Lovgivning

Norske lover og forskrifter

1814	Kongeriket Norges Grunnlov.
1949	Lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse (Statens pensjonskasseloven).
1992	Lov 27. november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven).
1997	Lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (folketrygdloven).

1998	Lov 26. juni 1998 nr. 41 om kontantstøtte til småbarnsforeldre (kontantstøtteloven).
2003	Lov 8. mars 2003 nr. 4 om barnetrygd (barnetrygdloven).
2009	Lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (sosialtjenesteloven).
2012	Forskrift 22. juni 2012 nr. 585 om inkorporasjon av trygdeforordningene i EØS-avtalen (forskrift om inkorporasjon av trygdeforordningene).

Norske forarbeider og andre dokumenter fra offentlig forvaltning

Ot.prp. nr. 56 (1997-1998)	<i>Om lov om kontantstøtte til småbarnsforeldre (kontantstøtteloven).</i>
NAV. (2001a).	<i>Hovednummer 45 – Kapittel 8 – Sykepenger.</i> Hentet fra https://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/hovednr.45-kapittel-8-sykepenger [Sitert 31.10.17].
NAV. (2001b).	<i>V2-08-08-F12 Særlig om EØS-avtalen i relasjon til folketrygdloven § 8-9.</i> [Sitert 31.10.17].
Prop.130 L (2010-2011)	<i>Endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre).</i>
NOU 2011:7	<i>Velferd og migrasjon.</i>
NAV. (2012a).	<i>Hovednummer 45 – Kapittel 33 – Barnetrygd.</i> Hentet fra https://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/hovednr.45-kapittel-33-barnetrygd [Sitert 31.10.17].
NAV. (2012b).	<i>Hovednummer 45 – Kapittel 34 – Kontantstøtte.</i> Hentet fra https://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/hovednr.45-kapittel-34-kontantst%C3%B8tte [Sitert 31.10.17].
Innst.186 S (2013-2014)	<i>Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om grunnlovsforslag fra Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Hallgeir H Langeland, Per Olaf Lundteigen, Geir Jørgen Bekkevold og Trine Skei Grande om grunnlovfesting av sivile og politiske menneskerettigheter, med unntak av romertall X og romertall XXIV.</i>

Traktater

EMK	The European Convention on Human Rights, Roma 4. november 1950.
-----	---

EØS-avtalen	Avtalen om Det europæiske økonomiske samarbejdsområde, Porto 2. maj 1992.
TEU	Traktaten om Den europæiske union. Konsolideret udgave 2016 (EUT 2016/C 202/01).
TEUV	Traktaten om Den europæiske unions virkemåde. Konsolideret udgave 2016 (EUT 2016/C 202/01).

Forordninger og direktiver

Rfo 1408/71/EØF	Rådets forordning (EØF) nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet.
Rfo 1661/85/EØF	Rådets forordning (EØF) nr. 1661/85 af 13. juni 1985 om fastsættelse af tekniske tilpasninger til fællesskabsbestemmelserne om vandrede arbejdstageres sociale sikring for så vidt angår Grønland.
Rdir 98/49/EF	Rådets direktiv 98/49/EF af 29. juni 1998 om beskyttelse af supplerende pensionsrettigheder for arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende, der flytter inden for Fællesskabet.
EP/Rfo 883/2004/EF	Europa-parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 883/2004 af 29. april 2004 om koordinering af de sociale sikringsordninger.
EP/Rfo 1231/2010/EU	Europa-parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1231/2010 af 24. november 2010 om udvidelse af forordning (EF) nr. 883/2004 og forordning (EF) nr. 987/2009 til at omfatte tredjelandsstatsborgere, der ikke allerede er omfattet af disse forordninger udelukkende på grund af deres nationalitet.

Beslutninger

EØS-komiteens beslutning nr. 76/2011 af 1. juli 2011 om ændring af EØS-avtalens vedlegg VI (Trygd) og protokoll 37.

Bilag til Henstilling til Rådets afgørelse om bemyndigelse til at indlede forhandlinger om en aftale med Det Forenede Kongerige og Nordirland om de nærmere bestemmelser for dets udtræden af Den Europæiske Union, COM(2017) 218 final.

Rettspraksis

Høyesterett

Rt. 1976 s. 1 (Kløfta)
Rt. 1996 s. 1415 (Borthen)
Rt. 1996 s. 1440 (Thunheim)
Rt. 2006 s. 262 (Enkepensjon)
HR-2016-389-A

Trygderetten

TRR-2013-1281

EU-domstolen

Sak 39/74 Costa	ECLI:EU:C:1974:122.
Sak 139/82 Piscitello	ECLI:EU:C:1983:126.
Sak 35/77 Beerens	ECLI:EU:C:1977:194.
Sak 249/83 Hoeckx	ECLI:EU:C:1985:139.
Forente saker 379-381/85 og 93/86 Giletti m.fl.	ECLI:EU:C:1987:98.
Sak C-45/90 Paletta	ECLI:EU:C:1992:236.
Sak C-78/91 Hughes	ECLI:EU:C:1992:331.
Forente saker C-245/94 og C-312/94 Hoeber og Zachow	ECLI:EU:C:1996:379.
Sak C-25/95 Otte	ECLI:EU:C:1996:295.
Sak C-160/96 Molenaar	ECLI:EU:C:1998:84.
Sak C-275/96 Kuusijärvi	ECLI:EU:C:1998:279.
Sak C-215/99 Jauch	ECLI:EU:C:2001:139.
Sak C-333/00 Maaheimo	ECLI:EU:C:2002:641.
Sak C-406/04 De Cuyper	ECLI:EU:C:2006:491.
Sak C-287/05 Hendrix	ECLI:EU:C:2007:494.
Sak C-299/05 Kommisjonen mot Rådet og EP	ECLI:EU:C:2007:608.
Sak C-228/07 Petersen	ECLI:EU:C:2008:494.
Sak C-433/11 Jeltens	ECLI:EU:C:2013:224.

EFTA-domstolen

Sak E-03/12 – Staten v/Arbeidsdepartementet v Stig Arne Jonsson.

Sak E-06/12 - EFTA Surveillance Authority v The Kingdom of Norway.

EMD

T v. Sweden	The European Commission of Human Rights, Strasbourg, 4. mars 1985.
F.P.J.M. Kleine Staarman v. the Netherland	The European Commission of Human Rights, Strasbourg, 16. mai 1985.
Gaygusuz v. Austria	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 16. september 1996.
Azinas v. Cyprus	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 20. juni 2002.
Kjartan Ásmundsson v. Iceland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 12. oktober 2004.
Stec and others v. UK (decision)	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 6. juli 2005.
Stec and others v. UK (judgement)	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 12. april 2006.
Carson and others v. UK	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 16 mars 2010.
Pichkur v. Ukraine	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 7. november 2013.
Bélané Nagy v. Hungary	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 13. desember 2016.